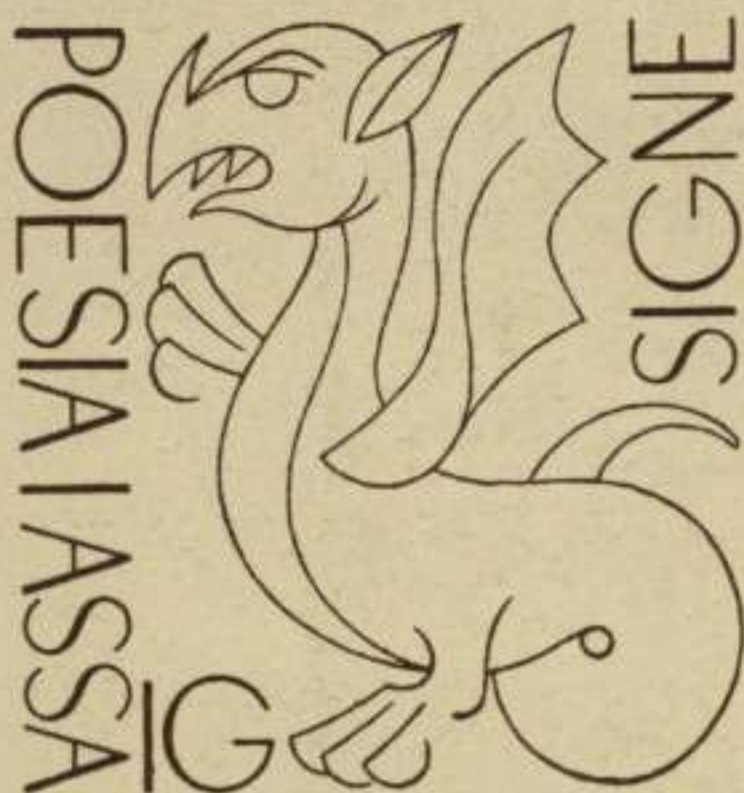

SALVADOR ESPRIU

EVOCACIO DE
ROSSELLO-PORCEL
I ALTRES NOTES

SIGNE,

col·lecció de poesia i assaig,
ha publicat:

J. V. FOIX

Del «Diari 1918»

(exhaurit)

JOAN PERUCHO

El país de les meravelles

(exhaurit)

SALVADOR ESPRIU

**Evocació de Rosselló-Pòrcel
i altres notes**

Amb aquest darrer llibre, objecte de la present publicació, la Col·lecció inaugura la seva secció d'assaigs i comentaris crítics sobre temes diversos d'art i literatura. Des del tema monogràfic al variat recull que reuneix l'esforç d'uns anys de comentaris i de remarques suggerits per la lectura i l'espectacle artístic, els llibres d'assaig i crítica de "Signe" aspiren a crear una consciència responsable sobre la valoració de l'obra i sobre el fenomen artístic, i, per altra banda, volen furnir, com és el cas d'aquest llibre de Salvador Espriu, documents i aspectes que contribueixin a completar la coneixença de la personalitat i la producció dels nostres homes més representatius.

D'aparició imminent:

Entre les Lletres i les Arts

de

JOAN TEIXIDOR

...Més els poemes

Notes sobre poemes i poesia,

de

CARLES RIBA

EX-LIBRIS BIBLIOTECA DE CATALUNYA

EVOCACIÓ DE ROSSELLÓ-PÒRCEL
I ALTRES NOTES

COL·LECCIÓ «SIGNE»

POESIA I ASSAIG

Dirigida per JOSEP ROMEU

Volum 3

1957

FRONTIS, S. L. - Aribau, 230 - Barcelona

SALVADOR ESPRIU

EVOCACIÓ DE
ROSSELLÓ-PÒRCEL
I ALTRES NOTES

Pròleg de
GONÇAL LLOVERAS

Retrat de l'autor i portada de
JOSEP MARIA DE MARTÍN

JOAQUIM HORTA, EDITOR
BARCELONA

DONATIU DE
L' INSTITUT D' ESTUDIS CATALANS

JUSTIFICACIÓ DE TIRATGE

L'edició d'aquest recull de comentaris crítics de Salvador Espriu, "Evocació de Rosselló-Pòrcel i altres notes", consta de 500 exemplars impresos sobre paper offset, 50 sobre fil Guarro, numerats de I a L i signats per l'autor, i 5, designats de A a E, fora de venda.

JOSEP MARIA DE MARTÍ

JOAQUIM HORTA, EDITOR

BARCELONA

W. G. S. 1913

PRÒLEG

La gent de la meva edat hem hagut d'admirar moltes coses negatives. Per això agraïm les coses positives. Per exemple, en el camp de la literatura, agraïm l'obra de Salvador Espriu, una demostració que la intimitat i tot el que surt directament d'ella són sempre lliures. Lliures per l'autenticitat.

Ja ha sortit una paraula universalment actual: autenticitat. Un dels pocs noms que podem ajuntar a aquesta paraula és el de Salvador Espriu. De la seva actitud intel·lectual —feta de rigor i agudesa— n'ha sortit una personalitat culta, apta per anar a tot arreu sense necessitat de moure's de casa. D'una tímida i d'una ambiciosa preocupació pels homes que el volten, n'ha sortit una ironia que jereix moltes mentides. D'una sensibilitat i d'un espectacle històric i geogràfic, n'ha sortit un sofriment. Del contacte amb certes vides, n'ha sortit el tema de la mort. Cultura, ironia, bellesa i sofriment no expliquen encara Salvador Espriu, però em sembla que giren a l'entorn de la seva vida.

La gent de la meva edat —és només com a representant d'una edat que mereixo escriure aquest pròleg— trobem que la vida i l'obra espriuenques combinen aquells ingredients dintre d'un estil molt personal, artístic. Convertir en literatura unes idees i una tristesa és molt perillós. Els lectors de Salvador Espriu no són

tants com voldriem, però són fidels, perquè mai no s'han sentit enganyats. Jo em penso que la lliçó d'autenticitat —tan dramàtica d'explicar— l'hem entesa tots.

Però vet aquí que em trobo davant d'un aspecte particular de la producció de l'home de Sínera: els pròlegs i coses semblants.

Sobre la quantitat de pròlegs que l'Espriu ha escrit s'ha fet fins i tot una mica de broma. I ara resulta que Joaquim Horta i Josep Romeu decideixen recollir-los i fer-ne un llibre.

Es encertada la idea? Es clar que si jo no ho cregués així, ja no hi fóra. Però és que em sembla que l'encert pot justificar-se. Com?

Quan Salvador Espriu redacta un pròleg, no fa de crític, ni tan sols d'amic. Fa, aprofitant la cordialitat, d'home seriós, capficat per uns problemes i disposat a parlar-ne amb sinceritat. I si és oportú que aquest recull estreni una col·lecció d'assaig i de crítica, és perquè a cada pàgina hi ha alguna idea sobre l'home i l'obra, sobre el país, sobre la literatura, sobre si mateix. Per damunt de les etiquetes, hi ha qui sempre té coses per dir. Jo, cada vegada que he vist unes "paraules proemials" de Salvador Espriu, he pensat: Podem estar contents que, exigit per l'amor a l'obra o a l'escriptor, l'Espriu hagi escrit quatre coses substancials que, sense tal avinentesa, seguirien guardades a la seva intimitat, calaix difícil d'obrir.

Felicito Joaquim Horta per la seva aventura editorial. Felicito Josep Romeu per la seva responsabilitat. Aventura i responsabilitat d'iniciar una col·lecció d'assaig i crítica al nostre país. Que bona falta feia.

Gonçal Lloveras.

Octubre de 1956.

NOTA DE L'AUTOR

obra, el qual era una de les seves
obres, el deien de "obra de
obra" "obra de obra", "obra de obra"
el qual era el títol del (el qual era el títol)
obra de obra.

Salvador Espriu

B. octubre de 1988

La idea d'aquest recull es deu a Juan Ramón Masoliver, i l'han realitzada els meus altres amics Josep Romeu i Joaquim Horta. Romeu ha reunit i ordenat els materials que l'integren i n'ha bastit l'arquitectura, prenent-se una feina tan considerable com enutjosa. I jo, sota el seu enèrgic índex, he hagut de trobar noms, més o menys poca-soltes, a les tres parts en què, seguint el seu claríssim criteri, he dividit el llibre.

El lector trobarà aplegats aquí tots els pròlegs, articles, notes i comentaris literaris que he escrit fins ara, excepte uns quants treballs, no més de vuit, que n'han quedat exclosos per motius diversos. Són massa, de segur, per a mi i per al lector, però no gaires des d'un punt de vista objectivament numèric. Em penso, doncs, que no es pot pas afirmar amb justícia que jo tingui al país l'exclusiva dels proemis, ni que intenti, ni de lluny, entrar en competició amb el Dr. Marañón, per exemple. Sempre m'ha agradat que els meus amics somriegin, però encara m'agrada més que els somriures neixin d'una causa real.

I, per últim, una altra veritat també incontrovertible, per a la recta informació dels possibles maliciosos: no he guanyat mai ni cinc cèntims amb aquests treballs (ni, en darrer terme, amb la resta de la meua

obra), ni n'he tret cap altra mena de profit o avantatge, si deixem de banda això que els optimistes anomenen "satisfacció de l'esperit", l'exacta valoració de la qual deixo al judici del (ai, pobre Joaquim Horta!) sempre problemàtic lector.

Salvador Espriu.

B., octubre de 1956.

INTRODUCCIÓ

En aquest llibre he volgut reunir els poemes que he escrits sobre Roselló i Pòrcel, i altres poemes que he escrits sobre altres poetes del meu temps. He volgut fer un recull dels poemes que he escrits sobre Roselló i Pòrcel, i altres poemes que he escrits sobre altres poetes del meu temps. He volgut fer un recull dels poemes que he escrits sobre Roselló i Pòrcel, i altres poemes que he escrits sobre altres poetes del meu temps.

En aquest llibre he volgut reunir els poemes que he escrits sobre Roselló i Pòrcel, i altres poemes que he escrits sobre altres poetes del meu temps. He volgut fer un recull dels poemes que he escrits sobre Roselló i Pòrcel, i altres poemes que he escrits sobre altres poetes del meu temps. He volgut fer un recull dels poemes que he escrits sobre Roselló i Pòrcel, i altres poemes que he escrits sobre altres poetes del meu temps.

I.- SOBRE ROSSELLÓ-PÒRCEL I ALTRES POETES DEL MEU TEMPS

EVOCACIÓ DE ROSSELLÓ - PÒRCEL

Avesat a sentir parlar d'idees, quan tots podiem fer veure que en teníem, no m'ha agradat mai gaire l'al·lusió, més o menys pudorosa, a sentiments. Rares vegades he consentit a referir-me als propis, perquè procuro no molestar ningú amb el que no interessa. Semblaré a molts sovint garrulador, és ben possible, però m'esforço a deturar-me sempre a l'enutjós llindar de les confidències. Si els altres me n'amollen, escolto, aconsello inútilment (en demanar-m'ho), oblidó tot seguit. Al nostre monòton teatre, intento recitar només papers d'espectador.

Tanmateix, un compromís d'amistat m'obliga a escriure sobre la meua amb Rosselló, onze anys enllà de la seva mort, avui, en un temps que puc dir bo, tan sols perquè les hores que vindran seran per a mi infinitament pitjors. Veig al meu voltant prosperar l'eterna tendència a idealitzar el passat, i jo mateix sóc víctima del conegut miratge, tot i recordar que la història de l'home ha estat arreu, quasi sense excepcions ni pauses, igualment dolenta. La mà del pitecoide moral que portem dintre ha trobat, però, en la

meravellosa tècnica moderna, l'arma adequada a fer definitivament catastròfica la nostra estupidesa, i es pot anomenar a això, ben sospesat i sense escarafalls, "sortida". Mentrestant, quan em sento propici al llagrimeig elegíac, m'imagino que sóc a la darrera frase de la meva representació: de seguida desitjo, almenys fins ara, que trigui un poc a caure la cortina, car he ben llegit al Predicador que val més gos viu que lleó mort. No del tot immodest i amb certs vestigis de seny, aconseguixo així, de tant en tant, consolar-me.

D'altra banda, no t'és permesa la revolta contra la fugacitat del joc, l'astuta alternança de resignació i angoixa no allarga la durada del sol al jardí. Mires, i és passat el luxe de la llum, acabà per a tu el missatge de les coses. Vas essent traït a poc a poc per la mort dels qui estimes, i cap pensament encadenat per la paraula no emplenarà la teva buidor, ja no acompanyarà la teva solitud. Boques de gàrgoles llenquen damunt teu espurnes de felicitat i esperança, obscens vestits de la comuna tristesa, i tu llepes amb náusea algun escrúpol d'aquest salpàs. Ets tan avar de tu que Déu no et basta, i d'aquesta radical blasfèmia t'esdevé l'infern. El vident i el bàrbar t'interdiren els camins del savi antic, el problemàtic cànon de serenor que la teva modernitat enyora, i cremes sense passions, enmig de les ruïnes agermanades del fòrum i la catedral, del parlament i l'escola, en la flama imitada del teu cervell. Com introduiries la teva vida, tan malmesa, en l'atmosfera de la poesia? O com oposaries la teva posta a l'alba, sempre renovada, de la violència i el crim? Avances sense argument cap a la timba, interrogant la teva ànima emmudida sobre la magna qüestió de tu mateix. I quan al mirall no hi ha cap imatge del teu enigma, algú et

pregunta qui fou el teu amic, el teu semblant, aquest o aquell, l'estrany allunyat rera el ressò de tambors, endinsat en el vent nocturn, tot anul·lat en apagada pluja. I tu has d'esquitllar-te per l'ofici o per l'anècdota, àrid, temorós del mur, sentint al teu entorn les ferides del glaç.

Si ara és a mi a qui pregunten, i el tema és el record de Rosselló, quina resposta podria satisfer-me? Des de les qualitats del marbre, des d'un rostre de vençut rebel, no retornarà a cap orella una veu viva, no es redreçarà la carn contra l'oblit. Veig un home jove i nerviós, molt noble, bo i prou intel·ligent per a semblar senzill. Les seves creences li oferiren suport a un natural entusiasme, i la seva generositat no hagué d'enfredorir-se en normalíssimes decepcions. Sabé llegir i conversar, aquests difícils guanys d'una adulta cultura. Serví amb rigor una exigent vocació, es conservà fidel a un esperit i a una llengua i fou, enmig de tot, afortunat.

Perquè va tenir els millors pares, l'afecte d'un germà, nombrosos amics, la guia i l'aplaudiment de mestres. Evità amb una mort prematura habituals destins de pregadéu o d'espantall. No li sobraren diners, però aquests no eren tampoc necessaris fins a la immundícia, aleshores, quan queia aigua a estones, sense recursos xamànics, i en el nostre lleure apreníem acadèmicament en algun remot Tàcit el llenguatge de sicofants i turiferaris, el retrat de Domicià. Conegué amb amor els límits de la seva illa i la seva ciutat, somrigué als seus somnis davant una mar perfecta i pagà amb uns quants versos autèntics la "vana agitació d'haver viscut".

B., febrer de 1949.

ALGUNS RECORDS DEL MEU AMIC ROSSELLÓ

A Barcelona, a començaments d'octubre de 1930, a la Universitat agitada d'aleshores, vaig conèixer un noi mallorquí, de Ciutat de Mallorca, que es deia Bartomeu Rosselló, un nom i un cognom normals i fins i tot vulgars a la seva illa. Ell solia assegurar que ens havíem conegut uns mesos abans, durant els exàmens del Batxillerat Universitari, però d'aquesta primera topada jo no en guardo cap record.

De seguida ens vàrem fer amics. A ell i a mi ens agradava molt parlar, i durant els anys universitaris, fins a la seva llicenciatura, pel juny de 1935, les nostres converses no varen tenir fi ni compte, al pati de Dret i a moltes altres bandes, dintre i fora de la Casa, ja sols, ja amb altres companys, nois i noies d'aquell temps, el destí dels quals ha estat, naturalment, molt divers. Parlàvem de tot i amb una absoluta llibertat, tal com és propi dels joves i característic de la nostra vida, però em penso que amb les nostres esmolades llengües no férem mal a ningú.

La política a part (tots vèiem que la Monarquia s'esfondrava i sentíem una curiositat enorme pel que vindria després), les nostres afeccions ens duïen a discutir de literatura, amb preferència sobre qualsevol altre tema. En Rosselló i jo llegíem aleshores els escriptors del noranta-vuit i els modernistes (amb llurs respectius epígons), els quals donaven el to intel·lectual d'aquell moment, i acabàvem de comprovar, amb una satisfacció positiva, que la Poesia no havia mort a mans de Campoamor i Núñez de Arce, tal com amb magne elogi ensenyaven els textos, més o menys oficials, del nostre Batxillerat. Ell fou, a Palma, el deïxeble predilecte de Gabriel Alomar, i això, a més d'envoltar-lo d'un gran prestigi, li havia estalviat algunes innecessàries decepcions. Quant a mi, l'ambient familiar m'havia estat molt propici, i havia pogut sempre llegir, sense cap entrebanc, el que havia volgut. Ens vàrem posar, doncs, d'acord sobre les nostres predileccions, sense destorbs i amb rapidesa, i ens acollírem l'un a l'altre favorablement.

Ell començà a estudiar Filosofia. Treballà tot un curs en les disciplines filosòfiques i va aprendre el grec. Era molt feiner, tenia una excellent memòria i una intel·ligència clara. Amb ella va advertir que s'equivocava i que el seu propi camí eren les lletres. El va seguir, desfent la marrada inicial, amb un aprofitament notabilíssim, i es llicencià de literatures romàniques quatre cursos més tard, amb premi extraordinari o "summa cum laude", com deïem aleshores. Sabia exquisidament el francès i l'italià (era capaç de recitar de cor llargs fragments de la Divina Comèdia) i els idiomes neollatins peninsulars. Coneixia molt bé el llatí i l'anglès. La seva curiositat era molt vasta; la seva lectura, molt extensa. Tinc al meu da-

vant una llista, escrita de la seva pròpia mà, dels llibres llegits per ell durant el mes de maig de 1937: vint-i-quatre títols, des de Martin du Gard a Carco, passant per Mac Orlan, Benda, Alain, Lacretelle, Vil·drac, etc. Quasi tots, autors francesos. Però igualment llegia Ezra Pound i Baroja, Huxley, Rilke, Riba, George, Ortega o Mann. Eren els noms d'aleshores, i alguns encara ho són d'avui. Molts tornaran a ser els de després. Ell assimilava el que llegia i es preparava per a la pròpia obra, en el doble aspecte d'erudit i de creador.

No un erudit de fitxer i de dades, a la morta manera tradicional, sinó viu comentarista i estudiós del fenomen literari, seguint els mètodes que professaven, a la Universitat d'aleshores, els doctors Angel Valbuena, Jordi Rubió i Carles Riba, entre altres, o Américo Castro, Pedro Salinas, Dámaso Alonso i Jorge Guillén, per exemple, des dels seus magisteris respectius. Com és sabut, Rosselló va deixar en castellà, com a mostra d'aquest aspecte de la seva personalitat, un agut i entusiasta estudi sobre Guillén i un treball introductori a la poesia de Quevedo. En el primer ens diu, entre moltes altres coses, que un dels grans oficis del poeta és, de segur, classificar el món. La Poesia suposa retorn de reialmes amagats, Zipangues rars, difícils Golcondes. I recorda el vers de Keats: "Much have I travell'd in the realms of gold". De l'enorme don Francisco assenyala que des de fa molts anys quasi ningú no el llegeix, escassedat de lectors injusta, perquè l'obra poètica de Quevedo té un interès autèntic, es conserva en bona part viva. Viva, però difícil. És —afirma— un poeta genialment retòric, amb sorpreses de versos de ressonàncies modernes, que Rosselló associa als noms d'Antonio Machado

i Unamuno. Comenta el seu estoïcisme i la seva elevació moral i nota, en un impressionant resum, la fe política del gran clàssic, el seu fervor monàrquic, el seu profund sentit imperial, el seu menyspreu d'humanista per les circumstàncies polítiques, el seu intens sentiment d'una decadència que li pesa com a inevitable, la seva sàtira d'Espanya i de la pobresa d'Espanya.

En aquests dos estudis relativament tardans, Roselló va deixar el senyal de la seva vocació d'erudit. Molt anterior és la seva de poeta, que es realitzà en els cinquanta poemes dels seus tres reculls. No li fou permès de fer sinó aquesta curta obra, però per ella el recordem i el recordarem.

Data de 1931 el seu primer poema plenament responsable: "Poques paraules surten — de les boques en calma". Pel novembre de 1937, encara no dos mesos abans de morir, escriu el seu darrer poema, "Sóller", que dedica al seu amic R. F. Massanet. En 1933 publica els seus "Nou poemes" i escriu de seguida el "Quadern de sonets", entre els quals destaca, per al meu gust, que coincideix aquí amb el de Joan Triadú, el prodigiós "Inici de campana":

*Inici de campana
efímer entre els arbres
—fora porta— de tarda.
La pols dels blats apaga
un or trèmul en punxes
blanquinoses de plana.
L'àmbit vincla i perdura
comiats d'enyorances
d'avui mateix. Desvari
de vies solitàries.*

*Argila i calç. Finestres
de la casa tancada,
quan torno, d'hora baixa,
girant-me adesiara.*

"Quadern de sonets" va ser publicat en 1934. Però abans, a l'estiu de 1933, vàrem anar a Egipte i a Grècia, a Jerusalem, Constantinoble i Nàpols, en una volta per la Mediterrània que va durar quarantacinc dies. Entre Malta i Alexandria va compondre el seu "Sonet marí", que ens va recitar a grans crits, perquè la remor de la mar ens eixordava, a Amàlia Tineo i a mi, i després me'l va dedicar. En aquell viatge es va produir el nostre encontre amb l'esmentada Amàlia Tineo, una mica més gran que nosaltres, la nobilíssima amiatat de la qual ens ha acompanyat des d'aleshores i acompanyà Rosselló fins a la seva mort. Jo crec que Amàlia escriurà, un dia o un altre, amb una màxima autoritat, les paraules definitives sobre el nostre amic i l'esvaït aire d'aquells anys.

A l'estiu del 34, Rosselló és a la Universitat d'Estiu de La Magdalena, on coincideix amb Amàlia Tineo. Coneixen Unamuno. En una carta del 6 d'agost d'aquell any, em diu: "Només t'avançaré que avui matí he estat parlant —jo sol— una hora amb l'Unamuno, que l'Unamuno m'ha parlat —ell sempre, gairebé, és clar— de coses essencials, sí, noi, essencials (m'ha parlat d'agricultura, però...). Res, que ja en sóc més que tu, d'unamunià. Després m'ha llegit versos inèdits. Hi sortien Déu, la seva dona i, sobretot, ell, ell amb aquesta formidable i perillosa personalitat. Tot serà bo per a més de dues i tres converses. Ja ahir, d'altra banda, vàrem estar parlant amb ell

("mano a mano", diries) l'Amàlia i jo..." Més tard, la seva estima per don Miguel es va esmoreir una mica. En una nota datada a Madrid, l'any següent, escriu: "L'Unamuno ha tornat d'Oxford. Avui un diari publica una intervü amb ell, acompanyada d'una foto: podeu veure don Miguel ajagut damunt el llit. Es un home que explota la seva intimitat, àdhuc la personal. No necessitarà mai Eckermann. Ell s'ho fa tot. Com va impressionar-me a Santander! Ha baixat."

Aquest to sincer i ingenu era l'habitual de Rosselló. Mai no va ser encarcerat ni pretensions, sinó un noi senzill, de riure fàcil, obert, cordial, d'una autèntica bondat. No era atlètic ni massa fort, però tampoc enutjosament malaltís, ni tenia cap sospita del proper acabament. El poema "En la meva mort" fou escrit a Madrid, pel març de 1936, quasi dos anys abans de la seva fi, potser en un moment de depressió, però més aviat (m'inclino a creure) com un exercici literari. Sento que aquesta afirmació decebí algú, però aquesta és, per a mi, la veritat.

Des de gener-febrer de 1934 ("El captiu") al novembre de 1937 ("Sóller"), Rosselló escriu amb lentitud els trenta poemes que integraran el seu llibre, publicat pòstumament, "Imitació del foc". En la mateixa carta que parla d'Unamuno, em diu: "Afegeixo uns versos meus, cantàbrics, de fa poc, relacionats estretament amb aquells altres també marítims, recordes?" És el poema "Només un arbre, a la vorera, porta...", particularment feliç, dedicat a Amàlia Tineo. Pel febrer de 1937, escriu els seus poemes "L'estiu ple de sedes" i "Pluja brodada", en els quals la llengua catalana arriba potser a uns últims extrems de nitidesa i de cristal·lina subtilitat, i pel setembre del mateix any aconseguix el moment culminant de la

seva lírica amb "Mallorca, durant la guerra civil", seguit del "Compliment a Mercedes" (la nostra amiga i condeixebia Mercè Montañola), amb el qual completa l'accent delicadíssim dels poemes del febrer, abans esmentats. A finals de novembre, comença a trobar-se malament i a principis de l'altre mes s'ha d'allitar. Ningú de nosaltres no en fa cas. Es parla d'una gàstrica, d'un refredat rebel, d'una infecció benigna. És admirablement atès, a la Residència d'Estudiants, pel seu gran amic Eduard Valentí, que també s'hi trobava, i per una jove metgessa, la doctora Pellicer. A les acaballes de desembre és diagnosticada una granúlia, i ens comuniquen de sobte que no té remei. Intervenien Miquel-Àngel Marín i Antoni M. Sbert, i és portat, quasi moribund, al sanatori del Brull, on mor el dia 5 de gener de 1938, a les primeres hores de la tarda. A la nit, el vàrem vetllar l'Amàlia, en Valentí i jo, vinguts de Barcelona amb el Dr. Carles Riba i Joan Bayo. Recordaré sempre els trets del darrer sofriment a la seva cara i, a la llar de l'estança on vàrem passar unes inacabables hores, les "ombres esvalotades" del foc, com aquelles que ell havia cantat en el seu primer poema.

El vàrem enterrar al matí següent en el cementiri del Brull, on el seu cos encara espera el trasllat a la seva illa, prop de la seva gent i de la mar.

B., març de 1952.

NOTA A L'OBRA DE JOAN VINYOLI

Sobre un fons daurat, des del món de l'alta poesia, avança vers nosaltres un pur i gran artista, a fer-nos ofrena de les paraules, senzilles, clares, meravelloses, que Déu li permet de sentir al llarg del somni de la seva vida. Des del més íntim del seu secret comencen els versos, ran del tumult de l'aigua del corrent existencial que tothora llisca, i pugen lents, a través de l'espai obert, de les elevades frondes gronxades pel vent i per l'enyor, a imposar-se a la nostra admiració. Jo sé que res no agostarà la immortal juvenesa d'aquestes imatges, d'aquest càntic que compleix damunt el nostre país l'etern precepte de festivar i santificar. Jo sé que una veu ha vingut, en la closa hora nocturna, fins a la vora del cor de la nostra època, a acompanyar-nos, ja per sempre, per l'ombra i pel camí.

Des de 1937 fins avui, Joan Vinyoli ha escrit i publicat dos llibres, en els quals ha reunit, en conjunt, seixanta-nou poemes. El petit nombre indica prou la religiosa disciplina d'aquest home, contrastant amb l'expansiva exuberància de tants desgraciats. Al re-

cull més antic, "Primer desenllaç", és fàcil d'escollir composicions dignes de figurar en una severa antologia. Entre elles, recordo "Glorieta", "Capvespre al jardí", "A un retrat de noia", "Dues pintures", "Somnieig", "In memoriam M. G." i l'epigramàtica "Platja":

*Però els homes, com fabuloses
estàtues, sense lluita,
sense força, jeuen, com arbres
abatuts pel vent i pel foc.*

Aquests quatre versos em semblaren i em semblen d'una esplèndida bellesa, i també els següents, del poema IV dels nou agrupats sota el nom "Aire d'elegia":

*I més tard l'hivern:
la sequedat, el xiscle dels ocells,
la mort planyívola i petita enlaire.*

Al mateix recull, Vinyoli evoca amb mots resplendents la terra singular de la seva infantesa, la gironina Selva on jo vaig néixer, i segueix amb el seu cant els senders "aturats com rieres de terra", que "ara són rost i pedruscall, ara s'estenen a mig caire de l'abisme d'on puguen, ara somnien i al revolt es perden". Paisatge de formes immutables d'alzines i pins "que respiren calor", on plana "una fressa de carro pesant abarrodat d'escorça". Aquesta visió concreta i viva és engrandida i sublimada en els sis poemes amb què reprèn el tema al seu segon llibre, que pel meu gust constitueixen (sobretot el tercer i el sisè) un dels més extrems cimals del jeràrquic arbre líric català. Jo no gosaria glossar-los, ni crec que ho comportessin de ningú, tan nítids, simples i directes són.

Com totes les coses realment bones, convencen l'ànim amb una evidència axiomàtica, inaccessibles a l'anàlisi i a la demostració.

En els altres poemes del seu segon llibre, "De vida i somni", sortit enguany, el poeta assoleix moments comparables amb els millors de la gran lírica xinesa, per exemple en "Fl de tardor":

*Sóc la tardor, com un núvol em fonc.
Enrera veig, encara plens de fulles,
arbres, avui sols rígides despulles,
i un plor reté, ja corglaçat, el tronc,
garfint l'espai amb branques desvalgudes.
Ja el dia es pon amb llangorós calfred,
el pàl·lid cel té llunyanies mudes,
la serra mostra una blavor de fred.*

O en gairebé tots els aplegats a "El món crepuscular" i a "Hivern al camp", on hi ha troballes equivalents al to commovedor de Li Tai Po i de Wang Wei o a la qualitat de Tao Han a "Èxtasi":

*Contemplo els blavosos cims,
i la lluna es mira a les aigües del llac.
Sento el murmuri de les fonts
i el vent com fereix les fulles a la vora del rierol.
La meva ànima és transportada més enllà
de les coses visibles,
vianant i captiva al mateix temps,
en un èxtasi gloriós.*

Vegeu si no és equiparable a aquest extraordinari poema el que diu el nostre poeta a "La llum inefable":

*Extasiat el dia mor,
i una claror de poesia,*

*misteriosa, concilia
el nostre món amb l'infinit:
en un llampec sent l'esperit
la meravella d'aquell dia
que és més enllà de tota nit.*

I al servei d'aquesta màgia, un coneixement perfecte de l'ofici, un notabilíssim domini de l'expressió. Quina saviesa en la tria dels vocables, quin equilibri en la música i en els accents, quina sòbria lliçó cada poema! Per al lector és una delícia anar descobrint de vers en vers l'amagada línia de la construcció. I heus aquí, al final, davant els vostres ulls, tot l'edifici, magnífic, elegant, rar, inderrocable.

Al grup poemàtic "Damunt les carenes", assenyalaria l'enllaç de la poesia de Vinyoli amb certs aspectes de l'obra de Maragall (del Maragall de les "Pirinenques" i de les "Vistes al mar"), com ha estat subratllat en una excel·lent crítica. I és perquè Vinyoli ha sabut veure el nostre país i escoltar la nostra llengua despullats de tot sobrer element, en llur essencial nuesa: privilegi dels autèntics lírics. Així, Vinyoli, mentre "els dies vénen i se'n van", pot transmetre'ns "allò més greu que dintre seu madura", la seva esplèndida poesia, amb la mateixa felicitat formal d'un Samuel Daniel o d'un William Browne, per exemple, o amb la mateixa profunda emoció del "Herbsttag" rilkeà.

B., octubre de 1948.

PRÒLEG A «EL PRÍncep», DE JOAN TEIXIDOR

Al marge i més enllà de la Literatura, pel dolor i pel propòsit que l'han dictat, em decantaria a considerar aquest llibre de bellíssim nom, "El Príncep", amb què la madura i reflexiva ment de Joan Teixidor aconsegueix, al meu parer, una de les fites més importants de la nostra lírica contemporània. En llegir-lo, m'ha semblat entendre el que vol dir Simone Weil, quan assegura que estimar la veritat significa suportar el buit i, en conseqüència, acceptar la mort. Joan Teixidor s'ha hagut d'encarar amb el buit i ha admès virilment que "la veritat és de la banda de la mort". I emprengué, en avançar pel difícil camí de la veritat, enllà de la buidor, una arriscada recerca del sentit del seu món destruït per la mort, del món que només pot intentar de fer reviure el record guiat per la Poesia. El guany d'aquest martiri ha estat un dels més nobles cants elegíacs que conec i, potser (i desitjo que així sigui), en acceptar, refusant-se sempre a la pròpia llàstima, l'anihilament, no del "jo", sinó de quelcom més estimat que el "jo", la conquesta d'una aspra, cremadora, solitària pau.

Certament, el poeta se sap infeliç i alt i no vol ser compadit. Parla dintre seu, amb els llavis d'ell, una allunyada veu que ja no serà, si no és així, mai més entre nosaltres. Mai més en aquest món, car l'objecte de l'apassionada recerca és el vestigi de l'enyorada veu en el món, un humil i únic món perdut, i no pas la llum sobrenatural, que altrament s'afebleix sovint, més i més, si se'n fa un inadequat objecte de recerca. En un dia "llarg com la història dels homes", el poeta comença l'intima peregrinació que li permetrà de trobar i transmetre'ns el seu càntic. Ens diu com sempre ha sentit la primavera nova, però ha finit el seu antic impuls, s'envelleix de sobte i tem la vida que l'espera, "ésser un altre enllà del seu silenci". Demana amb desesperades paraules vèncer l'Àngel, com Jacob, i que es faci, una vegada només, la seva voluntat. Amb un clam que modernament no té igual, entre nosaltres, sinó en Alcover, prega Déu, des de la vall de les ombres de la mort, i voldria el que ja sap que no li serà concedit, per la humaníssima basarda que li fa de rebre's un altre enllà del seu silenci. Li pesen tot el cap i el cor, i mira la tarda anunciadora de la mort victoriosa. Amb l'encanteri romput, viurà des d'ara fora de port, com una inútil barca embarrancada. Aprendreà aleshores la inclement duresa de la pedra i de l'aigua, d'aquesta aigua que ja no serà mirall del rostre perdut, del somriure esborrat rera el crepuscle i la boira. I el poeta prefeix, contra els altres homes, uns mots blasmatadors i sarcàstics:

*Em sou llunyans, vosaltres que ignoreu
aquesta mort que creix totes les hores.
Es per això que trepitgeu tan fort.*

Sí, a causa d'aquesta ignorància absoluta, d'aquesta ignorant impietat, els homes trepitgen fort i cerquen el plaer i avorreixen l'esforç. Perquè és segur, allibera el poeta, que, si intensament s'obre pas la veritat, com un llampec ens venç i ens destrueix. I els homes no volen pas morir, i contemplar la veritat és atansar-se amb perill a la faç de Déu. I ja se'ns ha dit que no es pot esguardar Déu cara a cara sense morir. Tan sols l'extremat dolor, encarant-se amb la veritat, preserva paradoxalment, irònicament, l'home de la mort. El poeta ha posseït la seva ànima, ha posseït en el plor la seva ànima profètica. I, dialogant amb la veu de qui sempre l'acompanya, recorda que només és bell el sofriment que els glaça tots dos, part ençà d'una estranya frontera, estrangers d'un món feliç, ja fora del temps, on el cant és entonat per a la comprensió de molt pocs.

I, tanmateix, aquest món feliç, ara estranger, ha estat ben concret i delectable. Fou l'encant dels carrers fets d'aigua de Venècia, fou la blavor de la mar d'Empúries: el silenci de les aigües podrides, i als ulls, sempre, la mar tan dolça d'Empúries. El poeta ha vist el plàtan i l'arbre de les boles i el groc de la mimosa als jardins de Sant Gervasi. Ha sentit el cant del rossinyol en la claror del capvespre, sojornà on tot és quietud tardoral i fou enriquit per l'or del passat. Pregunta a les coses, a la rosa, a l'ocell, al vent, a una lenta nau que "ens porta al son que no té desconhort". Pregunta, quasi balbucejant, per un impossible port de refugi, que no podrà atènyer abans de vèncer el freu darrer, la mort insubornable. Va al cor de la fageda —la fageda il·lustre de les nostres lletres—, bosc endins, per trobar el matí perdut de l'ànima, ara que camina sol. I fa, solitari, pelegrí sen-

se esperança, un trasbalsador viatge, contat en un dels poemes més sobris i més impressionants de l'impressionant recull.

El món perdut fou concret i esplendorós, però un silenci a la vegada miserable i gran regna avui en la buidor que en esfondrar-se deixà. La vida, per al poeta, "és més mort que la mort", com ens confessa amb un ressò de la tremenda dialèctica paulina. Espera només, en una vigília suprema, el vent que li ha d'obrir les closes, les enemigues portes. I, per la meditació de la mar i del temps, s'endinsa, en uns esplèndids poemes, més i més en el seu dolor, fins a un indret on endevinem que ens és defès d'acompanyar-lo. Unes tendres, pudoroses, senzilles paraules finals indiquen al lector el suport històric del llibre, el tràgic sentiment que l'ha motivat. I Joan Teixidor pot repetir sense jactància, al capdavall de la seva prova, les lluminoses paraules d'un text que estima: "Sé estar humiliat i sé tenir abundor". Com a poeta i com a home, ha sabut humiliar el seu dolor i l'abundància del seus dons davant un advers i molt cruel destí.

He procurat presentar austerament aquest severíssim llibre, negant a l'admiració i a l'amistat l'artesana i agraïda crossa dels adjectius. "El Príncep" sobreviurà de molt a l'home que es proposà amb les seves pàgines la perdurabilitat d'un diàleg que terminà en el temps. Jo he assistit a l'agònica aventura amb una emoció molt forta i molt sincera, i em consta que els llegidors d'ara i de sempre l'hauran de compartir profundament.

B., octubre de 1953.

**A PROPÒSIT DE «PRESÈNCIA I RECORD»,
DE ROSA LEVERONI**

En un sol volum, Rosa Leveroni aplega ara, amb els epigrames i les cançons del seu primer llibre, tots o quasi tots els poemes que la seva exigència ha salvat per al nostre gaudi, al llarg d'una exemplar i constant labor de deu o dotze anys. Apadrinada en el seu baptisme literari per la més alta autoritat de les nostres lletres, un generós sentiment d'amistat l'ha portada avui a triar un ben modest padrí de confirmació. Però em tranquil·litza saber que la maduresa poètica de Rosa Leveroni ha de convertir en fàcil acompanyament ritual aquest honrós i perillós encàrrec.

Posat, per tant, a assenyalar coses evidents i tan senzilles com la veritat mateixa, començaré per dir que la de Rosa Laveroni és la més autèntica i depurada veu lírica femenina de la generació a la qual Clementina. Com aquestes dues grans dones, Rosa es també pertanyo. I, encara més, l'única digna de ser comparada amb les nobilíssimes de Maria Antònia i

vesteix d'humilitat per transformar en llum i claror de càntic els seus amors, el seu sofriment, la lenta memòria de diversos paisatges. Si la primera ens mostra amb placidesa el secret ingenu de la seva terra pairal, Rosa, més moderna i complexa, ens evocarà el seu pas pels camins del Maresme i el Conflent, l'aigua de Port-Lligat, meravelloses tardes a muntanya. A estones, els versos de Rosa atenyen la divina simplicitat d'algun "Wanderers Nachtlied" goethià:

*Über allen Gipfeln
ist Ruh',
in allen Wipfeln
spürest du
kaum einen Hauch...*

També en la calma dels cims, preparada al repòs, Rosa sent a poc a poc com el silenci sonor va embolcallant la nit. I si Clementina ha passejat, en un immortal capvespre, entrelaçant, amb qui va sempre amb ella, mots suprems per la Via Àpia, Rosa voldria, quan l'hora arribi, esdevenir font pura sota els cels italians i esperar allí la mort "com company segur d'una bella jornada".

En els magnífics estramps de "Les notes greus", en el doll abundós de les seves "Elegies", descobrim a Rosa Leveroni la mateixa rotunda i sostinguda amplitud d'una Alice Meynell o d'una Caroline Norton, per exemple, però d'una fluïdesa superior a la de les esmentades poetesses victorianes. "I must not think of thee", "I do not love thee! — no! I do not love thee!" Aquests angoixosos crits, dictats per la moral puritana, no són absents de la lírica de Rosa Leveroni, sotmesa, però, a un lament més antic. Ella no renunciarà mai a estimar, ans trobarà un amarg

plaer a perseguir per sempre l'impossible i trist amor "que no pot ser bandera, sinó secret de la fruita robada". Aquesta valenta sinceritat guanya el seu premi en les "Elegies de la represa", quan les albes tenen de nou tremolors d'intim misteri i els jorns s'obren com una rosa escollida pels déus. I s'agermana amb el to profund de l'excel·lent Clemantina de "Sempre i ara", en el primer poema de "Les absències" o en les bellíssimes "Invocacions", quan ens diu que, en arribar davant Déu amb les mans ben buides, el ser cor posseirà només una rosa, pobre florida del seu amor humà.

El fràgil artifici de la lírica japonesa ha temptat també, sota el mestratge de Carles Riba, Rosa Leveroni, altrament experta traductora de tannkas. Les que ella ha escrit tenen l'elegància del petit món de Matsuo Basho o de Sora i suggereixen un clima equivalent al del conegut haikai de Kyoraï:

*No vull amics.
Oh, sobretot cap amic
quan contemplo les flors!*

Enduta per la màgia de llur perfum, Rosa Leveroni s'endinsa pel clarobscur del seus somnis, on l'esperen uns cavalls galopant en les mars corallines, ran de la mar sense rutes, en la frescor d'unes tranquil·les platges, en el solemne ritme d'uns alexandrins perfectes. Hem aconseguit ja l'arrel d'aquesta dilatada i sòlida construcció poètica, bastida per un gust segur damunt les més precises i rutilants paraules, damunt la música d'un pulcríssim llenguatge. L'harmonia de les cançons de Rosa Leveroni m'atenua una mica la viva recança que sempre sento en pen-

sar que la nostra poesia no ha pogut passar, al seu degut temps, per la disciplina de les escoles i les estètiques sorgides a l'escalf del Renaixement i el Barroc d'Itàlia i de Castella. Tanmateix, ella té el dret d'afirmar, com als dos primers versos de la seva esplèndida "Cançó de mariners", que tots els vents airejaren la seva obra i tots els ports se li han donat.

Ni he tingut la intenció de fer aquí un veritable comentari crític, ni l'ocasió ni el lloc no són a propòsit, ni fóra assenyat de voler resumir en un espai tan breu la gran i singular riquesa de la lírica de Rosa Leveroni. He parlat abans d'un simple acompanyament ritual. En deixar, doncs, el lector al llindar d'aquesta alta i delicada poesia, espero que, en veure de seguida que "és de bona sang qui talment enraona", no trigarà a escoltar amb plena admiració un cant que ve d'aquell indret on "no hi ha neu, i l'hivern no hi és llarg, ni mai s'hi veu pluja".

B., març de 1950.

«EL CIRC», DE DAVID SANAHUJA

Aquest circ arriba d'una illa sense nom, descoberta per un sensible somni en la boira i en el mar de la poesia, i de més enllà, dels allunyats paratges que veieren els inicis de la servitud d'una vocació. El tenim avui entre nosaltres, invitant-nos amb l'encantament de la paraula a la clara festa, i partirà més tard, pel perill del vers, per una malenconiosa meditació del temps, cap al repòs dels anys i de la llum. Un pregon anhel de pulcritud i un molt decent respecte per l'ofici presidiran el complex espectacle. Una veu autoritzada per noble aprenentatge ens mostrarà la gràcia i l'harmonia del difícil joc.

Aquest circ d'un creador elegant s'esforça a conquerir unes línies de clàssica puresa, aquest circ defuig tota estridència en la música i en el color. Més pròxim als ninots de Calder que a les empreses de Krone, ens oferirà un programa savi, ponderat. El llapis i els pinzells d'un artista excepcional, d'un home que mira el món des de la nitidesa de la seva finestra màgica, il·lustren i comenten els números excel·lents.

Escolteu el concert d'acordiό, els sons que v́enen de les platges del trόpic, on potser abordaran encara uns pensats velers. El sent tamb́e el funámbul, mentre llisca per la corda de la seva fam, sotjat pel tedi de les feres que aprengueren, per edat i seny, que cap berganti no els portaria aquell verd de lianes que reclama llur nostálgia.

Despŕes esclaten i fugen nimbes d'imperis, flames subtils. El malabarista oriental no emula tanmateix Rastelli i acaba en una escampadiissa que ni l'amable rictus no atenuarà. Una civilitzadíssima ironia acull el fracàs del nipó i el transforma en un poema espléndid, un poema que estimo per damunt de tots. I des d'aquí vull agrair al poeta el seu present d'aquest palau de les mil meravelles.

La infalibilitat del tirador omple de plom la lona i el cel. Una tenaç memòria d'elefant (qui sap si el mateix proboscidi dels adolescents desvaris de Carlota) recorda una lluna traspassada per aguts cimals de baobab. Alligonant la il·lusió d'un debut, a l'acte convertit en enyorosa pena, un romanç perfecte ens encara amb el tópic de l'ocàs del pallasso. I aplaudirem en una rotunda oda les proeses de les àguiles humanes, la glòria del seu impossible vol.

Com hi hauria circ de debò, sense cavalls de plata comandats per una amazona àuria? Regina Frediani, simplement: la distinció de l'arrogant Regina, la silueta de la qual evoca Sebastià Gasch en un dels millors llibres que sobre el circ pots llegir. Ens atreviríem a identificar-la amb l'heroína de la representació que contemplem? A la gropa de la pregunta cavalca sense respondre la mítica estàtua.

Ara desfila l'ombra d'Antoniet, seguida dels matissos del somriure de Grock. I toca l'hora d'acomiar-

nos del circ, d'aquest calidoscopi on roden, sota una disciplina momentània, mirallets i traïdories de l'atzar.

Però no, els llums encara no s'apaguen. Abans del definitiu adéu, la riquesa de l'autor regala acords de minuet, raons de putxinellis, les pantomimes de la nedadora i del rodamón, ruleta d'allucinants vermells i negres, prestigi i flaire de circ pagà. Que el respectable públic es fixi en la nuesa d'aquest atleta màrtir, que Ramon Rogent ha fet descansar per sempre, mort damunt el poltre mort, al centre de l'arena. Que vagi entrant i renovant-se el respectable públic, mentre jo surto a perdre'm, amb passos de clown cessant, per l'aire i el silenci de la nit.

B., 18-VII-1948.

NOTES A LA POESIA DE JOSEP ROMEU

(«EL MAL CAÇADOR» I «TERRA»)

Aquest dolor dels nostres dies (i de tots els dies passats i futurs) dona al cant de Josep Romeu una qualitat viril, que, en fer-se eco de veritats fora del temps, s'imposa a la desolada confusió del camí. Romeu sap, amb un saber de salvació potser personal i sens dubte poètica, que "tots, mentre vivim, no som sinó fantasmes, una ombra vana", i ha recollit aquest ensenyament en el doble aiguavés del món clàssic i de la Bíblia. En incorporar-lo amb to inconfusible a la seva complexa i ja dilatada obra, Romeu guanya per a ella una amplitud de veu i de volada, que li ha permès d'encarar-se amb temes com els de Garí i del Mal Caçador. En el poema que dedica a la lenta i saborosa recreació de la segona d'aquestes dues llegendes, no ens pot sorprendre, doncs, de trobar el lament de la vida, vaga i lleugera, que s'escorre entre els dits com aigua. La vida universal dels qui riuen i ploren, vinculats a l'arada, junyits al divers treball, i són per ella conduïts a la mort, "certa i orba i sempre avara", però de mà tan suau, que empara la perenne collita amb una carícia d'ala càndida. I el damnat per-

sonatge clamarà que no morir és una penitència massa dura i demanarà el repòs dintre la dolça cleda de la terra, l'immutable silenci dintre el seu clos pairal. Obscur mite de probable origen nòrdic, avui Romeu ens l'atansa amb nitidesa a la nostra hora. Representant a la seva generació d'una tradició il·lustre, Romeu la interpreta i la modernitza a través d'una llengua flexible, de la música rigorosa dels seus versos. Es molt notable, sobretot al cant II, la sensual i natural riquesa idiomàtica amb què el poeta ens descriu un paisatge d'alta muntanya, un paisatge pireneenc, aconseguit a estones amb la mera enumeració de noms d'ocells i plantes, que plauria a un Verdguer o a un Ruyra i satisfà de segur l'exigència extrema de Joan Llacuna, sota el mestratge del qual s'inicià la vocació poètica de Josep Romeu. Actualitzat en imatges d'una singular bellesa, passa el Mal Caçador per les vastituds del vent i de la boira, pels clarosos capvespres dels cims, suplicant el descans d'un humit sepulcre, mort a l'entorn, el breu i senzill gest de dues mans plegades, la sagrada pietat de Déu. Som aquí lluny dels festius prats entrevistos enllà d'una exultant primavera, de les campanetes de l'alba, de les fonts i les aigües d'aurora que contemplem com llisquen regalades, qui sap si arrossegant records de Rosselló-Pòrcel, a anteriors composicions de Romeu, d'una perfecta limpidesa. Tanmateix, també en elles destriem el so religiós que li esdevindrà més tard habitual, per exemple a la comovedora "Pluja", on escoltem com plou calladament damunt els camps, com Déu es prodiga i plou finament sobre els camps.

Déu i terra units reverencialment en un mateix silenci per la gràcia d'aquesta poesia. Així, mirarem

l'estelada nua que creix en el silenci, mentre les comes vetllen la solitud de la nit austera, i Déu vigila els arbres quan els homes dormen, i pels sembrats s'estén el misteri de l'esperança del fruit que ha de néixer. O ens sobtarà la malenconia de les velles tardes, quan es redossen amb l'oreig secrets auguris de tenebra, en el silenci de les tardes madurades de llum. O entendrem el silenci rar de la terra abaltida sota la tristesa d'un ponent tardoral. O, encara, els silencis del fred, als curts jorns de l'hivern, quan ja s'insinua, però, la prometença de les aloses i del blat. Aquest amor arreu present per la terra ens duu, als variats reculls anomenats "Aigües i sables", "Terres ermes" i "Camins", en paraules que solquen la nostra atenció com vaixells esveltíssims, al somni concret d'aquest poeta, a les contrades natalis d'Igualada i Òdena, a les gleves sagnants de la Segarra, a l'evocació dels indrets forasters on la guerra el menà. I toparem altra vegada amb el silenci, que impera entre els pins com si fos en un temple, com un do de l'aire clement. O amb el silenci que guia el poeta, per la incertesa de vagues drecceres, a l'enyor de la petita i allunyada pàtria. O amb el silenci, a la fi, de les places i els portals oberts de les cases del poble estrany, ajaçat com un cadàver immens a la planura sense límits, entre les pedres i les herbes seques, agitades pel torb com una mar sota núvols de maltempsada. I amb el silenci ens penetra la punyent angoixa d'alguns passatges de l'obra de Romeu, una aguda opressió de l'ànim, de la qual tanmateix ens allibera un latent càntic de darrera pau.

Al costat del moviment majestuós dels seus grans poemes, observarem el gust de Romeu per les formes més humils de la cançó i de l'epigrama. En realitat,

res que sigui poètic no li és aliè, i no desdenya d'adelitar-se en el pur joguinejar dels mots:

*L'hora, falzia, fuig,
pas de vent, fulla fina.*

Temptat per la pressa d'un instant líric, Romeu el fixa en la flama tranquil·la de la seva poesia i l'empresona per a nosaltres en una melodia subtil. Tendresa, distinció, delicada bondat: heus aquí els complements, els companys inseparables de tantes notes greus. Ha estat dit per Gracián, repetint senyorívolament una sentència antiga, que "la misma filosofía no es otro que meditación de la muerte, que es menester meditarla muchas veces para acertar a hacer bien una sola después". I si la poesia no fos al capdavant sinó això? En tot cas, no em sembla que se n'aparti massa el sentit de la de Romeu, almenys en els seus moments solemnes. I ell ha assimilat i ha sabut també comprendre, en la seva visió de la història de Garí, la pregonesa d'aquell admirable vers de Sèneca:

Quemcumque miserum videris hominem scias.

De la bèstia al vol angèlic o, millor, al perdó i fins a la beatitud per la sofrència. I Romeu ha expressat aquest sentiment, el de la nostra misèria i la nostra comuna dignitat, en versos que honoren tant la noblesa de l'home com l'esforç de l'escriptor.

B., abril de 1950.

LA FEMME DE CALAIX DE SASTRE

Texte très flou et difficilement lisible, probablement une description ou un récit.

II. - PETIT CALAIX DE SASTRE

LA POESIA DE CLEMENTINA ARDERIU

Cada vegada que m'acosto, amb renovada admiració, a l'obra poètica de Clementina Arderiu, se m'imposa amb més evidència l'autenticitat de l'afirmació de Rupert Brooke, tan cara a Carles Riba, el marit de la nostra gran escriptora: "Només tres coses hi ha al món: una és llegir poesia, una altra és escriure poesia, i la millor de totes és viure poesia." Perquè Clementina ha sabut realitzar això tan difícil que és viure poèticament, perquè ha volgut sempre donar i servir, ha pogut escriure una delicada poesia clara, per al gaudi i l'alliçonament de tots nosaltres. Aquest cant continuat i pur, fet (per la voluntat explícita de Clementina) de mots entenedors, justos i de tothom, ens porta el do rar d'una ànima d'excelsa noblesa, l'ofrena dels somnis més alts d'una dona veritable. Encarada amb el dolor, la rara alegria, l'amor santificat i la certesa de la mort, aquesta nítida veu ens arriba amb una força singular i ens invita a seguir-la al llarg del seu camí.

*Solo e pensoso, i più deserti campi
vo mesurando a passi tardi e lenti.*

El record de la llum del Petrarca ens acompanya en el viatge que emprenem sota la guia de Clementina. Així, en un sonet del seu primer recull, "Cançons i Elegies" (1913-1916), ella ens comunica amb una subtil emoció:

*La via inconeguda que mena al lleu fnir,
sense ombra de païra segueixo pas a pas.*

Suavíssim vol damunt el secret de les paraules, alat coneixement de la Poesia. I aquest saber segur, sense vestigis d'un claudicant esforç, ens és mostrat per un índex lent, a poc a poc, a través de tots i cadascun dels poemes de Clementina: en una graciosa anacreòntica o en una severa meditació moral, en la cadència d'una cançó manyaga o en la colpidora re cança per un familiar difunt, en el sentidíssim amor pel marit i pels fills, en el comentari líric de la vida quotidiana. Posseïdora de la ciència del clarobscur i del contrast, agermana l'austeritat d'Ausiàs March amb el somriure de Carner i incorpora al seu espiritual paisatge, tan divers, dins "L'alta llibertat" (1916-1920), el seu segon llibre, en quatre meravelloses interpretacions, l'exòtic accent de Rabidranath Tagore. Però tot pensat i sentit, egrègiament sentit i cantat, sota l'emparança del Déu cristià —de Déu, simplement—, el seu Sempre Beneït de tots els instants, el Senyor del seu morir. Endevina el torbador misteri al seu voltant, el mig veu i l'ha pressentit. I molt humanament ofereix a la Presència sublim el que té, fins i tot el pa de cada dia, pel modest lloc compartit amb l'home estimat, la mà d'ell dintre la mà de la púdica enamorada.

I avança amb el seu càntic, a la incerta claror de

l'alba, entre el fullatge humit. Avança cap al lleu finir, potser conquesta del repòs, porta del regne etern de bellesa i de bondat. És ja una rica experiència, una esplèndida collita, el reflexiu domini de l'expressió poètica, que culmina, al tercer recull de la il·lustre autora, "Cant i paraules" (1920-1936), en el miracle serè de la "Via Àpia", un poema perfecte, que glorifica i glorificarà per sempre la nostra llengua:

*Ni sola amb mi ni acompanyada.
Era el diàleg sorprenent
de dos que senten igualment
i callen...*

Clementina ens ha dut al fons de la immutable via, on l'aire s'encalma en el silenci, a la llunyana fi de l'amor feliç. Però allí haurà de protegir-nos la "valenta ombra de Pere", la guarda dels xiprers immortals, l'armada perennitat de Roma. I per l'or de les ruïnes augustes, per la sang novament palpitant dels màrtirs, la poetessa ens conduirà a l'harmonia, a la prodigiosa seda de "Sempre i Ara" (1936-1946) i dels seus versos posteriors, que acaben essencialment aquest sumptuós palau de la sensibilitat i de la música, màgic producte de més de trenta-vuit anys de treball i d'inspiració. I Clementina pot proclamar, des del cim guanyat, amb una exactitud absoluta:

*Fidelitat trobaré sempre
al meu mateix cantar.*

Del lluminós record del Petrarca, o potser, a estones, de la memòria amable d'un Rustico di Filippo ("per lo gran ben c'amor mi fa sentire"), per exemple, passem ara al mestratge suprem del Dant. Perquè Clementina ens ha ensenyat també, enllà d'enllà de la

seva obra, que els homes som verms nascuts per a formar la papallona angèlica. Ella ens ha descobert també, amb insistent maternal dolcesa, l'indret on brolla la font curativa de l'esperança, el pulcre jardí on habita la fe. I camina encara interrogant els seus passos, després d'haver-nos donat, com la terra, el seu present. Humil i benigna, camina sentint-se lloar. I, vist que "per un mateix, ningú no es coneix el llinatge", jo penso que la lloança escaient d'aquesta dona exemplar, d'aquesta dama, només podria fer-se amb els conceptes que llegim als Proverbis, en el capítol anomenat del rei Lemuel, on són exalçades les virtuts de l'esposa integral, vestida de fortalesa i d'honor.

B., octubre de 1951.

PRÒLEG A «CANT ESPIRITUAL», DE BLAI BONET

Després del seu llibre "Entre el coral i l'espiga", que em va impressionar profundament i em va interessar de debò, Blai Bonet, el jove poeta de Santanyí, ens dóna ara aquest seu "Cant Espiritual", que ha merescut el Premi "Ossa Menor" d'enguany. Una veu dolorosa i apassionada ens arriba avui d'una serena terra antiga, repetint i continuant, amb remots ecos del foll Ramon, l'accent essencial de Rosselló. Encarada amb la Divinitat, pel camí del sofriment i de la malaltia, la intensa veu posa al descobert l'estremida intimitat d'un home que, enmig de les belleses d'un món vist a la força i amb recança amb ulls de viant, combat amb fermesa per poder-se contemplar algun dia en una alegre eterna pàtria, plena de pau, de vida i d'encalmat repòs.

*No tomes a despecho
si se detiene Dios, oh alma; espera,
dura con fuerte pecho,
con fe acerada, entera,
aguarda, atiende, sufre, persevera.*

Es pot descobrir, si s'escolta bé, aquest to de viril grandesa al fons del nou i commovedor càntic. Comença el recull amb dos versos que em semblen dictats per l'abrandament d'un Jacopone da Todi:

*Jo som el vostre ca que bava,
el meu clamor és una saliva amarga.*

En aquest poema, Déu és endevinat també, a tornajournals amb qui l'invoca, com un gos fidel que s'està vora els ossos incendiats del poeta, vora la seva carn "agra com un pa florit", llepant-li les nafres que, amb la seva claror, canten la misericòrdia de la divina saliva.

Espanta una mica topar d'entrada amb coses de tanta audàcia, que fan pensar en l'exaltació d'alguns textos profètics del vell Israel. I, en llegir-ho, el lector potser sentirà al seu entorn:

*Il fuoco ardente per l'aria volare
con gran velocitate...*

Blai Bonet manté aquest clima abrusat i abrusador tot al llarg de la seva obra. A la "Carta a J. Vidal", trobem repetides les paraules "flama", "flamarada", "inflamar", "ardor", "calrada", etc. Al poema següent, el poeta afirma que el món, "encès de rica gràcia", és alta i preciosa flama de Déu, el qual mira "ardentment" el homes. Podríem multiplicar els exemples, espigolant aquí i allà a tots i cada un dels poemes, en molts dels quals són ben aparents les lectures i les preferències de l'escriptor: Unamuno, Maragall, Guillén i, ja en un segon terme en aquest recull, Alberti i García Lorca. Però apressem-nos a dir que aquestes diverses influències són garbellades i

assimilades per Blai Bonet d'una manera absolutament personal. El dring és sempre propi i sincer, perquè som sens dubte al davant d'un poeta autèntic, potser ja des d'ara la veu més important que ens arriba de la lírica catalana de Mallorca, després de la mort de Bartomeu Rosselló. Als poemes "Primavera de Déu", "La paraula", "Llum nova", "Ascensió de la terra", "Mar" i "Nit interior", on em sembla sentir més de prop el mestratge de Guillén, Blai Bonet sap adornar i enriquir aquest nou matis incorporat a la seva sensibilitat, amb exquisides troballes que haurien plagut a Rosselló, tan devot del gran poeta castellà. Així, ens parlarà de la carn "sempre possible a sons, a clamor, a llum alta". O de la "penetració clara pels cercles de la rosa". O de la "claror rentada" que el món té "a dins la boca". O de la "tenacitat del món cap a la transparència". O de la "valentia de la llum, en el cim de la flama". O del "caminar ardent de la frescor de l'aigua". O, encara, de la profunda "voluntat de brillar". La lliçó asserenadora de Guillén ha transformat el foc primitiu en alt i límpid cristall, en una equilibrada ordenació verbal:

*Vora el mar, melodia
del vestir-se dels arbres
i desvestir-se, purs
del color i la paraula.*

Aquest camí ascendent cap a una depurada sobrietat és seguit per Blai Bonet fins i tot als darrers poemes de l'aplec, que en aparença assenyalen un retorn al neguit originari: a "Cadira de l'amant" (amb vestigis d'una retòrica més tradicional), a les boniques i fresques "Cançons", a "Mans d'amor", "Damunt el

fenàs verd" i, sobretot, als colpidors tercets de la seva "Elegia", que és el poema que ens transmet potser amb més eficàcia el crit i el dolor personal del poeta, avui un jove poeta autèntic, molt dotat, ple de força i d'entusiasme. Demà, ben aviat —en tinc la fe i l'esperança—, un gran i pur poeta de la nostra llengua i del nostre temps.

B., gener de 1953.

EL TEMPS, JOSEP PLA I EL SEU LLIBRE

«LES HORES»

El que jo digui aquí, una vegada més, la meva arre-
lada admiració per Josep Pla, no tindrà de segur cap
interès per a ell, tan de tornada de tot, ni la més pe-
tita importància per a l'eficàcia i la valoració de la
seva obra. D'altra banda, els qui em coneixen saben
prou com és vell i sincer el meu entusiasme per l'es-
forç intel·lectual del gran escriptor, sentiment que per
fortuna veig compartit per la immensa majoria de la
cauta i recelosa gent del nostre país. En un article
recentíssim, Antoni Vilanova ha parlat d'en Pla com
"del màxim prosista català contemporani, la gràcia i
l'amenitat del qual, expressades per un estil gràfic,
directe i incisiu, amaguen una intel·ligència medita-
tiva i profunda, absorta en el record de la seva prò-
pia vida i ocupada en l'àrdua labor de salvar per a
la nostra llengua i les nostres lletres el viure de tota
una època i de tot un món". No es pot formular en
menys paraules un judici més rodó i més compren-
siu que aquest, en el qual queden del tot definits el
valor de l'obra de Josep Pla i el seu ambicions pro-

pòsit. Jo voldria afegir el següent: No conec amb gaire precisió les darreres produccions literàries de Portugal i ignoro també el detall del que en aquest aspecte es fa al Brasil i a les altres terres espanyoles d'Amèrica i d'enllà de les diverses mars. Ara, pel que respecta a la resta de les terres hispàniques, des de Perpinyà fins a Gibraltar i des de Santiago de Galícia a Barcelona, passant per Madrid, no crec que hi hagi en aquest moment, al complex i matisat país ibèric, emmudits "Azorin" i Baroja i deixant a part els assagistes com Ortega, Marañón i Lain Entralgo, un prosista més considerable que Josep Pla, aquest pagès (com ell, amb una certa maliciosa presumpció, sol dir) d'una cultura universal, d'una vastíssima experiència humana, que sap tantes coses per haver-les vistes pels seus propis ulls i que manté desperta, fatigat i malalt com està, una fabulosa curiositat per tota mena de temes i de problemes. Sé prou bé, davant d'aquest públic d'admiradors d'en Pla, queestic ara descobrint la Mediterrània, i en demano disculpa. Però també és sabut que en alguns sectors s'ha produït des de sempre alguna petita i parcial incomprensió per l'art del gran prosista, incomprensió algun cop potser inconscientment recolzada en raons extraliteràries, potser motivada en altres ocasions per un coneixement imperfecte de la seva obra o (sempre de bona fe, no cal dubtar-ne, i sospito que per causes temperamentals) per un subrallat excessiu de les seves limitacions, que es tradueix, per exemple, en comentaris reticents a la seva relativa (i qui sap si volguda) pobresa d'adjectivació o, encara més, en la crítica adversa de l'ús abusiu que fa en Pla d'alguns adjectius i participis. En quin escriptor, però, no trobaríem defectes d'aquesta mena, sobretot en un escriptor del

tipus al qual pertany en Pla, tan coplós, amb tantes ganes de dir coses i tenint-ne tantes per dir? Rient rient (fent riure sovint el lector superficial amb una lúcida, esborronadora tristesa, que em recorda de vegades la lectura del "Quixot"), aquest incansable treballador que ha passat per ser, durant anys i anys, un "estintolat gandul", ens ha donat, en un brevíssim temps, deu volums que constitueixen, junt amb la seva profusa obra anterior, ja des d'ara —i espero que per sempre—, un alt monument de les nostres lletres —i gosaria dir de les universals, si aquestes no estiguessin tan entretingudes jugant a la manilla impossible i quasi exclusiva de l'anglès i del francès.

En un punt antic de la Romanitat, que ha sofert múltiples i constants mortificacions enllà dels segles, Josep Pla, aquest home "personalment del tot desconegut" (veritat literal, almenys per a mi), havent-se fet un elevadíssim, un patètic concepte de la missió de l'escriptor i sentint-se amb una responsabilitat total davant de l'època que li ha tocat de viure, pretén formalitzar un inventari complet de la situació del país en aquesta hora. I ens anuncia, amb una audàcia i un valor que jo (que he de dedicar quasi tota la meva atenció a àrides feines al marge de la literatura) trobo extraordinaris i imponderablement envejo, una seixantena de volums dintre els pròxims deu anys, que han d'integrar, segons el seu exprés propòsit, un amplíssim diari íntim i, alhora, el reflex de la imatge de la nostra societat al llarg del nostre temps. Davant la vastitud i la grandària d'una obra com aquesta, qui recordarà o podrà retreure la repetició excessiva d'unes paraules potser no del tot del nostre grat? I he d'afegir que aquestes mai no són, ni de lluny, del gènere d'algunes altres que tot sovint

engavanyen, avui encara, la prosa i els versos d'escriptors altrament estimabilíssims. Em penso que, a qui volgués fer un argument seriós d'aquestes petites tares, se li hauria de recordar l'evangèlic "quí sigui del tot lliure de culpa, que llenci la primera pedra". No obstant, si Josep Pla, que és un home de debò educat i afable, vol fer el favor de deixar d'aquí endavant una mica en pau tres o quatre mots de la seva predilecció, alguns esperits inclinats a ensopegar, amb arrufada de celles, en aquests obstacles, li hauran de quedar de segur molt agraïts.

També voldria deixar dita aquí, encara que no vingui potser del tot a tomb, una altra cosa: alineat d'antic, i temo que ja sense oportunitats de deserció, entre els pessimistes, no em faig massa il·lusions sobre la nostra circumstància claudicant i magra. Però trobo d'una elemental justícia l'afirmar que, en aquests deu o dotze últims anys, el nostre país —i em refereixo ara, en una concepció ben àmplia, a Catalunya—, ha produït, en els terrenys lingüístic, històric i literari (i només tenint ara en compte aquestes activitats), un seguit d'obres d'un abast excepcional. Des dels treballs de Moll, Sanchis Guarnier i Badia a les líriques de Riba i de Foix; des de les traduccions de l'Odissea i de Sòfocles, del mateix Riba, i del Plaute de Marçal Olivari al Shakespeare i a la "Divina Comèdia" de Sagarra, amb les dues o tres rigoroses peces teatrals d'aquest darrer, passant pels llibres, els estudis i les escoles de Lluís Pericot, Jordi Rubió, Martínez Ferrando, Ramon d'Abadal, Ferran Soldevila, Enric Bagué, Coll i Alentorn i Jaume Vicens; des del "Guió d'or" dels amics Aymà i el sorprenent i sostingut miracle de l'"Editorial Selecta" a l'admirable i desinteressada tenacitat de Josep Maria de Casacuberta,

amb els estudiosos que aplega al seu voltant, l'esforç d'uns quants homes realment benemèrits, davant la fredor i el quasi nul ajut de la immensa majoria dels altres conciutadans, ha permès de salvar aquest llarg lapse, amb la possibilitat d'una continuació esperançadora del nostre pensament i de la nostra llengua. He citat peremptòriament alguns dels noms que m'han semblat més representatius, però en la memòria de tots n'estan molts d'altres, coneguts ja d'abans o nous, apuntalats o sorgits contra els consells del descoratjament durant aquest període. Entre les coses importants que s'han realitzat o completat en els darrers anys, l'obra d'en Pla compta, em penso, com una de les de més relleu.

He parlat dels anys, del pas d'aquest nostre temps tan agitat i contradictori, i m'adono que esmento una de les preocupacions, una de les més característiques obsessions de Josep Pla, present sempre a tota la seva obra. El greu i viril dolor del pas irremeiable i indiferent del temps ha dictat a la seva ploma les pàgines de més estremida qualitat, la vibració més lírica, més solemne i, per tant, més duradora de la seva prosa. La identitat de temps i dolor, sobre la qual fonamentà el seu pensament l'estrany, desigual i avui força oblidat Diego Ruiz, ha presidit la noble i desenganyada meditació de Josep Pla davant l'espectacle monòton i a la vegada canviant del món. Aquest home tan bondadós i sensible com intelligent i escèptic s'encara amb resignació amb el sempre igual i sempre repetit teatre de la vanitat, l'estúpidesa i la crueltat dels homes, amb el cec i brutal teixir i desteixir de la Naturalesa, amb el misteri sense missatge de les estrelles i la nit, i ens va contant amb una solitària grandesa com se sent minúscul i perdut en l'accla-

paradora universal buidor. I, per no caure en els impudorosos perills de la lamentació i del vaticini, no té altra escapatòria que interessar-se pel resclum de la ratera, que inventariar minuciosament els éssers i els objectes en ella entrampats. Josep Pla, procedent d'una antiga estirp pagesa, sent un temor potser excessiu al ridícul, una repugnància absoluta a revelar, ni tan sols a insinuar, res que de lluny o de prop toqui la seva intimitat. I procura escamotejar-nos el seu lirisme, o almenys disfressar-lo amb un to objectiu d'una amenitat sense eclipsis, sorneguer a estones, però sempre carregat d'un accent tan personal, que descobrirà de seguida, a qui el llegeixi amb el mínim d'atenció que es mereixen ell i la seva obra, les autèntiques arrels del seu sentiment.

“Totes fereixen, la darrera mata”. El lema elegant dels vells rellotges de sol sembla que implícitament reguli el seny i la memòria de Josep Pla. “Les Hores”: heus aquí el títol del darrer llibre del gran escriptor que ha sortit precisament avui a la “Biblioteca Selecta”, un nom que temptà Goethe i Schiller i tants i tants d'altres egregis i obscurs escriptors, entre els darrers dels quals jo mateix. Sobre el canemàs d'uns seus escrits ja d'alguns anys impresos, Josep Pla ha brodat ara les figures i els dibuixos de les seves “Hores” amb l'agulla precisa i subtil d'una magistral prosa catalana. Representa aquesta obra, segons ens assegura el seu autor, no res més que un calendari, un calendari més o menys poètic, certament, però que mai no perd de vista la prosaica realitat. Ha pensat i ha volgut descriure el pas de l'any en allò que aquest té de més permanent i invariable. I ha batejat el llibre, explica, amb un títol “greu, adequat i bonic”.

Pla ens recorda després l'afinitat de les Hores, les Hores amb majúscula, les velles deesses gregues, amb les no menys vetustes, divines, hellèniques, severes i temibles Moires, que filen, entremesclen i tallen les teranyines del destí humà. I afirma que tan sols els qui senten el dolor somort o agut del pas del temps saben aprofitar la vida.

Quantes i que diverses coses encontren i sorprenden el lector en aquest llibre! Consideracions divertides i erudites sobre els calendaris, sobre l'any sotíac, ptolemaic, julià i gregorià. Som a l'Any Nou. Per any nou, diu Pla, la vida de sempre. L'autor en tindria prou, en el curs de l'any en portes, que la ciència, en lloc d'avançar, retrocedís, o almenys que reposés una estona; que els pobres poguessin menjar una mica més i que un discret nombre de lladres quedés amortitzat; que ploqués abundantment, "perquè quan plou en aquest país tot queda resolt de si mateix"; que hi hagués pau al món i bones collites a tot arreu; i que el nivell de l'estupidesa i de la frivolitat no pugés excessivament. Però, malgrat aquests desigs tan raonables, tot va fent el seu natural i ineludible curs, i ara vénen els tres Reis d'Orient, que no foren reis ni de segur tres, uns il·lustres personatges dedicats a l'estudi de la ciència i particularment de la ciència oficial, uns rondinaires de gran aparat, amb probables latifundis al país d'origen, lliurats, per lluitar contra l'insomni, a la misteriosa mania de mirar el cel: displicents i eixarreïts senyors, inclinats davant un naixement en un estable. Aquest tema el porta a parlar amb agudesia de com i del perquè les criatures destrueixen les joguines i de la temperatura d'usurer que fa a l'hivern als pisos i a les sales d'es-

pectacles de Barcelona. Vivim en cases fredes i en sortir al carrer ens abriguem; però al carrer no hi fa mai fred, a les cases sí. La solució, diu Pla amb molta lògica (i ho ha repetit sense cap èxit milers de vegades), no està a abrigar-se al carrer, sinó a viure en una casa simplement habitable, en una casa que, com a mínim, permeti de treballar.

El fred més intens és, segons la discutible dita popular, el de la "setmana dels barbuts", entre els quals correspon el lloc d'honor al simpàtic sant Antoni Abat. "Si hem de comprendre'l", diu Pla, "per les maceracions a què sotmeté la seva existència i per les temptacions a què el dimoni l'induí, degué de ser home d'imaginació impetuosa i mòrbida a la vegada. Però el cenobita ho resistí tot a base de règim. En l'obtenció dels seus escassos aliments esmerçà sempre un temps curtíssim, perquè tingué la sort de ser d'una complexió molt apropiada a la vida que portava. Bastarà recordar que sant Antoni arribà a la respectable edat de cent cinc anys, dels quals en passà vuitanta-cinc en estat de dejuni rigorós i de penitència implacable. No ens ha pas d'estranyar, doncs, que l'ermità aconseguís una fama dilatadíssima: diuen els hagiògrafs que fou la veneració de les Corts i dels prepotents; dels tips, en una paraula". De la història de sant Pau, el primer ermità, instal·lat en una cova que havia servit de fàbrica de moneda falsa durant els amors de Marc Antoni i Cleopatra, admira, sobretot, en Pla el prodigi del corb que portava cada dia al benaurat solitari mig pa acabat de treure del forn. De quin indret l'arrabassava l'ocell? "Avui és inimaginable", ve a dir el nostre autor, "que un flequer es deixés prendre, durant tant de temps, una ració diària de la seva mercaderia."

Pla abandona aviat les seves narracions de modern Palladi, per a parlar-nos, tanmateix amb una idèntica, tibant i madura gràcia, de la lluna de gener i de Leopardi, de la neu tan ben pintada per Brueghel i de la florida dels ametllers, davant la fugacitat de la qual sent la mateixa buidor que va sentir el dia que a Càller, a Sardenya, li varen robar la cartera. A fi de superar, sens dubte, aquesta depressiva sensació, Pla s'embranca de seguida a descriure'ns la matança del porc. "Un porc viu", exclama Pla, "és un animal morós, estúpid, descarat i una mica cec. Mort, és marmori, polit, llis, i sembla que posa atenció al que el rodeja. El ram de julivert a la boca o darrera l'orella li dóna una mena de desimboltura i de vivacitat que mai no tingué en vida." A vegades se m'ha acudit, afegiré pel meu compte, que determinats moviments passionals i subversius de les multituds s'expliquen en part per l'atroç necessitat estètica de posar, a les boques, degudament aquietades, d'alguns individus pertanyents també a la família de l'esmentat mamífer ungulat domèstic, un purificador ram de julivert.

La roda del temps va voltant i ens porta ara al Carnestoltes, tema que ha temptat diverses vegades l'escriptor i amb el qual ha obtingut alguns dels seus més evidents encerts. A la "Huida del tiempo", per exemple, després de recordar el llòbrec antisillogisme de Santiago Rusiñol sobre els participants als balls i les disbauxes de Carnaval ("Es diverteixen, per tant es moren"), evoca d'una manera vivíssima les velles "rues" de Barcelona, que gairebé tots hem presenciats; esplèndida pàgina que no incorpora, no sé per què, al seu nou llibre que comento.

Pugen després a l'escenari la Quaresma i el vent de garbí, el conegudíssim vent de garbí d'en Pla, el

vent adient amb la indústria tèxtil i concretament amb el gènere de punt, el vent de les migranyes i del reuma, de les depressions i de la convalescència. Aquest vent ha inspirat al gran escriptor, a la cinquena sèrie de "Coses vistes", el seu assaig sobre meteorologia catalana, una cinquantena de pàgines d'una finor, una penetració i una qualitat meravelloses, sobretot les quatre o cinc antològiques en què descriu la hipotètica giravolta del vent seguint el camí del sol amb un horari perfecte.

"La Quaresma passa avall, perfumada per l'olor de les violetes." I vénen unes hores incertes, i els bunyols de sant Josep (sobre els quals dialoguen el Patriarca i l'escriptor), i l'equinocci de primavera, i el cucut i el despertar vernal, i el refilar del rossinyol, i la fressa de les fonts, cantades —entre altres— per Horaci i per Ronsard. "Hi ha fonts sonores que se senten caure en la solitud del bosc cinc minuts abans de veure-les. Hi ha fonts que demanen més atenció, aplicar l'oïda a separar la seva vaga remor del silenci. Aquestes darreres fonts semblen dormir el somni de la terra." I nosaltres no podem evitar de discernir en aquestes ratlles un insospitat i tenuíssim eco d'un antipoda de Josep Pla: el sensual, barroc, a estones cursi i a estones prodigiós Gabriel Miró.

Abril fuig, trencadís, velocíssim. Plou, amb un punt de caprici: plou i fa sol. De seguida, quan para de ploure, el verd dels pins s'abrillanta, i s'irisen les puntes d'aigua sobre les pinedes fosques. Quan la pluja se'n va pels hortets, les faves i els pèsols, els alls i les cebes, les pastanagues i les maduixes fan el seu petit acte de presència. Tot, per l'abril, segueix la seva vida i dóna el seu perfum meravellós. A muntanya, encara fa hivern. A les valls, la boira s'aferra als vessants,

com una bronquitis. A vora mar, en canvi, tot és ja un desfici de vida. S'hi respira un aire suau, que sembla venir, com les orenetes, de molt lluny. Les petites onades moren a la platja com un lleu sospir, i un vent bla passa entre les pinedes amb una remor imperceptible. En la seva infinita solitud, les coses queden amarades de dolça placidesa. És un moment d'una lleugera exaltació, però de signe contrari a la de l'esgarrifança de la febre: una exaltació cap enfora, una carícia del vent, una receptibilitat estranya per a sentir la saba dels arbres, l'olor de les herbes, l'adherència a la vida. El moment és preciós, perquè és impossible de no veure'l a través de la seva infinita precarietat. Aquest tumult i aquesta dolçor del cel, aquests ruixats sorollosos i aquests verds brunyits, els vents suaus i el respir de la mar, l'extasiada solitud i la tebior de la llum duraran uns instants i passaran inexorablement, al primer cop de sol, com la joventut, com la vida.

La Pasqua i una explicació sobre les festes mòbils, una conversa en una nit de maig i els cels canvians del mes de Maria ens enlluernen tot seguit i ens endinsen pel calendari fins al repòs de les mars de juny. Ara els vents fluixegen, i hi ha unes boires subtils i blanques sobre les muntanyes i en els horitzons marins. El sol comença a escalfar, i les aigües entren en el nirvana de l'ensopiment. És el temps en què els peixos s'atansen a la costa, per a les funcions de la reproducció, i ara és possible d'agafar llagosta, amb xarxa, en els espais rocosos. El mar i les platges fan olor, i les roques tenen un intens perfum de vida. Si al lluny es descobreix el pas de l'aleta d'un dofí, el rastre és una línia recta, un subratllat indiferent. La densitat de l'aigua tendeix a l'espesseïment, com un

estany de lluor somorta, engegada i fosa. En el tren-call, les minúscules onades llepen la sorra fangosa, es filtren àvidament en les arenes de gra rosat i gros, fan un ansiós glu-glu en les anfractuositats minerals. El vent, perdut, posa una taca llunyana sobre el dors de l'aigua, un rinxol de blau més fort, que s'acosta, s'allunya i desapareix com si es volatilitzés en l'èter. Abans, durant aquestes calmes hi havia sempre un veler en l'horitzó, immòbil, com un somni erràtic. El vaixell reflectia sobre les seves veles els colors de les hores i es perdia cap al tard, esfumat en la grisor del crepuscle.

Aquest enorme paisatgista que és Pla continua parlant de les calmes i del gran temps del mar, amb una mestria comparable a la del millor Ruyra. I ens evoca després tot l'esclat del "Corpus", i el solstici d'estiu, i el regnat de Deméter i Perséfone, les deesses de la temporada, amb el concert de les cigales i les suors, avui força temperades, de la sega i la batuda. En la descripció d'una vilatana nit d'estiu, Pla ens deixa algunes de les seves pàgines excel·lents. I passada la Mare de Déu d'agost, "apareguda sobre un fons de cel intensament blau, un cel una mica àrid, voltada de clarinets, de trombons i de fiscorns carregats", i consumida la fruita esplendorosa d'aquest temps, ja tenim la tardor a quatre passes, amb la cacera i la verema, la boira i els darrers grills, els bolets i les inundacions cròniques, la sembra i el retorn dels estiuejants a ciutat, acompanyats de Deméter i la seva filla (més sinistra que bleda), les quals "es tanquen en un pis espaiós de Barcelona, van al cinema i després aniran al Liceu".

Som ja al temps de les castanyes, i vet aquí que l'Església celebra la diada dels fidels difunts. Pla es

pregunta aleshores com hem tractat les persones que hem conegut. De segur, es contesta, amb una barreja d'afecte i d'irritació. És una manera de comportar-nos que gairebé no podem superar, diríem que involuntària. Hem estimat les persones situades al voltant nostre, però hem vist els seus defectes —els seus defectes i les seves molèsties—, que sovint ens han fet la vida difícil. Enfront d'elles, rares vegades vàrem limitar les nostres velleitats, els nostres desigs. Per satisfer-los, i oblidats de la certesa sobtada de la mort, vàrem molestar, inquietar, desolar les persones més estimades. Oblidàvem que la gent es mor i que la reparació es fa impossible. I, quan ens n'adonem, comencem aleshores les lamentacions, sentim un remordiment inútil. De les persones que passaren avall, ja no en recordem els defectes, els inconvenients, aquelles reaccions que tingueren amb nosaltres i que ens portaren a tractar-les amb duresa i, de vegades, sovint, amb un absolut menyspreu. De les persones que passaren avall no en recordem més que els moments de silenci, de fredor, de malícia, d'odi, que per elles tinguérem. La seva cara ja no és massa vista, les seves paraules ja no fereixen. Es converteixen en ombres melangioses de la nostra memòria incerta. I als vius ens punxa l'espina del que poguérem fer i no férem, del que hauríem pogut estalviar i no estalviàrem, del que hauríem pogut donar i no donàrem. Però ja és tard, tot és inútil, les lamentacions no tenen cap sentit: el temps és irreversible. No vàrem fer cap mal, potser, a les persones que ens eren indiferents, precisament perquè ho eren, perquè no havíem entrat en la seva vida. En canvi, vàrem enverinar la de les que més estimàvem. Què deuen pensar de nosaltres els nostres amics, arribats ja a la pau definitiva? De

segur deuen pensar que més els hauria valgut una atenció, una ajuda, una mirada amable, un somriure, un gest cordial, en vida, que tots aquests vans remordiments pòstums, que aquestes corones que els portem ara, als nostres cementiris construïts amb pompa, d'acord amb les normes més de l'estil del penediment.

M'he parat a resumir les consideracions d'en Pla sobre aquest tema, òbvies reflexions d'una nítida bondat, perquè em sembla impossible que a aquestes altures encara privi o predomini, en alguns cercles d'entemats o distrets, el clixé d'un Pla agoliardat i cinic, una caricatura arromangada i poca-solta, un Pla —diríem— de llagosta i pollastre, que és, entre parèntesi i com tots sabem, un títol, que no m'agrada, d'un dels seus magnífics llibres.

No puc, en els comptats minuts que em queden, detallar més el contingut de l'escrit que comento, que es manté sempre al mateix nivell de divertiment i de frescor, fins a cloure's parlant de Nadal i de la "fi de l'any, més o menys", com diu l'autor, el qual al capdavall es pregunta, amb una exemplar modèstia, si, després de trenta anys d'escriure, es pot decentment afirmar que has trobat un adjectiu adequat a un substantiu. Perquè no tenim temps d'aprendre res. Les hores ens limiten, ens asfixien. El seu remolí ens desfà. Descriure la vida com una vall de llàgrimes és fer una excellent descripció de l'existència. De tota manera, ningú no té pressa a morir. No és doncs natural de regar amb llàgrimes voluntàries, suplementàries i gratuïtes una vall regada amb les inevitables i forçades de cada dia. Voler convertir la vida en una pèrdua seca, completa i definitiva, en nom de les profecies del futurisme, és una estupidesa. Val la pena de conservar, a cada instant, el que és bo. No cal

aturar-se davant els mirallets de les profecies. No podem esment en la puerilitat sanguinària dels ideòlegs i dels experts: només la llibertat, la nostra llibertat personal, complaurà el nostre esperit.

Així ens alligona Josep Pla des del seu darrer llibre. Així aquest home, erigit avui, per la sola força del seu talent, en escrivà major del nostre país i de la nostra època, ens crida, des de l'autoritat del sentit comú i de l'experiència, a l'ordre i al combat de cada dia, contra l'afluixament i l'abandó de la garbinada i el trontoll desmoralitzador dels diversos bàtecs, mentre ell va desfibrant (típica paraula del seu lèxic), en el camí de tots cap al mort i negre Styx, l'entrellat del notariat de la vida.

B., abril de 1953.

«MORT DE DAMA», DE LLORENÇ VILLALONGA

(«DHEY»)

Més de vint anys després d'haver-la llegida per primer cop, m'he encarat de nou amb "Mort de Dama", la cèlebre novella de "Dehy", el meu estimat amic. En aquesta lectura d'ara, he trobat la mateixa delectança d'aleshores, el mateix divertiment i les raons que han fonamentat i han sostingut durant aquest llarg lapse la meva admiració pel remarcable escriptor de Mallorca. Quan ha anat emmudint per a mi tanta màgia cerebral, del sentiment i de la paraula, fins al punt de semblar-me a estones que sóc perdut en el clos d'un cementiri, aquesta petita obra sense pretensions, escrita en un llenguatge dialectal, planer i sense artificis, se'm manté, per la meua sort, tan suggestiva com el primer dia i conserva per a mi tota la integritat del seu sentit. Potser el secret consisteix en l'equilibrada malícia del seu to menor, potser també en la viva pintura d'un ambient ja esborrat i enyorat per molts de nosaltres, qui sap si en la sorprenent i estupenda plasticitat dels personatges, o en tot això i en molts altres encerts que es poden descobrir fà-

cilment en aquest llibre: no ho sé. Em basta constatar, tanmateix, la vigoria de l'art de Llorenç Villalonga, que ha aconseguit que "Mort de Dama" sigui una mostra rellevant de la moderna literatura novel·lesca catalana i, juntament amb l'esplèndida "Miss Giacomini" del seu germà Miguel, la narració més interessant que s'ha produït fins avui a les nostres illes. Espero i desitjo que els diversos valors d'aquest llibre arribaran amb tota l'eficàcia fins als lectors de la nostra hora.

Aquests s'adonaran de seguida que es tracta de l'elaboració d'un home molt intel·ligent, qualitat ben visible des de la primera ratlla de l'escrit. L'autor ens endinsa amb molta suavitat per l'escenari de la seva novel·la, per un silenciós i venerable barri de carrers estrets i cases amples, on sembla que no sojorni ningú. Ens diu després, amb mots d'un autèntic lirisme, que, entre els ràfecs dels casals, "el cel fa vibrar el seu blau lluminós com una llançada". En aquest barri, els gats, els senyors i els canonges viuen en una sesta perpètua, en una dormida inacabable i agradable. A l'ombra d'una insigne catedral gòtica, que s'emmiralla en les aigües quietes d'una bellíssima badia, transcorren amb ensopiment les vides dels il·lustres habitants de l'antic barri. Cap al tard, entre dos llustres, les senyores van a les novenes i pregunten, piadoses, pels avantpassats i per la problemàtica perpetuació dels seus llinatges.

En un dels casals d'aquest barri, colgada en un llit monumental, damunt una muntanya de matalassos, s'està morint Obdúlia Montcada, i la narració de la mort d'aquesta anciana i autoritària dama, d'un talent tan escàs com clar, constitueix l'objecte principal, quasi únic, de la notabilíssima novel·la. No passa

en ella res més que això: la lenta mort d'una rica i atrotinada dama i, al seu entorn, les intrigues per heretar-la i, com un teló de fons, l'expectació i les xafarderies que suscita l'ineluctable fet. Un esdeveniment en aparença vulgar, però en realitat transcendental. Perquè amb Obdúlia Montcada, amb la còmica, terrible i prodigiosament vivaç Obdúlia Montcada, se'n va tota una època, tota una societat, tot un reduït, estàtic, interessantíssim món. I l'autor, modern, de tornada de tantes i tantes coses, ens ho conta amb el somriure als llavis i potser amb llàgrimes als ulls. I aquesta emoció reprimida, aquest imperceptible to elegíac, dóna un immarcescible encant, una profunda i rara qualitat al llibre que comento.

Com no estimar-lo, com no deixar-se emportar per la seva misteriosa simpatia? Al llarg de les seves breus pàgines, massa curtes per al plaer i l'exigència del lector, Dhey ens evoca el retrat d'Obdúlia, la història de les seves joies i dels seus vestits, la noblesa una mica espatllada dels salons del seu casal. Ens descriu després, amb inoblidables tocs, les amistats i les parentes que acudeixen al capçal de la moribunda. Ja hi és a la primera hora Remei Huguet, "paràsit obligat de tota casa bona", que té des de fa molt temps el ferm propòsit d'heretar l'opulenta dama. De seguida, però, hi arriba la baronessa Maria-Antònia de Bearn, endolada, de cabells grisos, molt bella encara, plena d'una estranya i incomparable distinció, una de les figures més matisades i atractives de la novella. Desfilen després la senyora Maria Gradolí i les seves dues filles, lletges, vellardes, virtuoses sense cap esperança de redempció. I els metges i el confessor, i el marquès de Collera (que es mor sobtadament, en un comprometedor indret, abans del traspàs de la gran

dama), i l'exquisida poetessa Aina Cohen, magra, re-cremada, xuetona, culta, folla, pura glòria local. El marquès de Collera té la gràcia i la rotunditat d'un titella de Valle-Inclán. A l'"Adalid", li deien sempre "el laureado poeta" o "nuestro ilustre latinista", perquè, ens explica el maligne Dhey, sembla que en la seva joventut havia traduït, amb una probable i eficient ajuda mercenària, un fragment de les virgillianes "Bucòliques" i l'havia fet esculpir, modest com era, a la clasta d'una de les seves possessions. No havent tingut mai imaginació, es dedicà a la política i a l'arqueologia amb el mateix profit i la mateixa intensitat que a la poesia i al llatí. El seu enterrament, tanmateix, fou lluïdíssim, tant, que fins desvetllà l'enveja de la dama Obdúlia. La por d'aquesta de quedar-se endarrera, respecte al marquès, malgrat la superior estirp dels Montcada, en una avinentesa tan solemne, ens és contada mestriolament, amb una causticitat extraordinària, no desproveïda, però, de melangia, al darrer terç del llibre que presentem. Cal recordar, no obstant, que en aquest es tracta fonamentalment de la "seva" mort, de la mort de la vella dama, i de cap manera no hem de patir, perquè al capdavant l'enterrament i els funerals d'Obdúlia foren dignes d'una memòria eterna i de la seva tan preclara sang.

Però una cosa mancà a l'esclat pòstum de la dama: l'obligat poema necrològic d'Aina Cohen, tancada, abans de morir-se Obdúlia, en una casa de salut. Sota uns trets caricaturescos, aquest personatge, el d'Aina Cohen, és potser, juntament amb la baronessa de Bearn, un dels més complexos, penetrants i torbadors que ha creat la ploma de Llorenç Villalonga. Es de debò un personatge tràgic. "El que amargava la vida a

l'escriptora", ens diu Dhey, "no eren els enemics, que no la llegien, sinó els devots i els protectors, els quals, després de dir-li que tenia talent, com li haurien pogut dir que tenia el nas llarg, es creien amb el dret de fer-la escriure al dictat. Es veu que, com a compensació d'anullar-la, la proclamaven "exquisida" i li aplaudien totes les idioteses que hom l'obligava a dir, perquè amb això s'aplaudien ells mateixos."

Més enllà, ens comunica, sobre la mateixa pobra dona, les següents observacions: "La seva glòria era comparable a la d'alguns reis salvatges, que es veuen constrets a seure sempre al tron, en una actitud hieràtica, sense bellugar-se gens. Vivia en una constant repressió". I, finalment, aquest llòbrec comentari: "El pitjor que tenia el seguir publicant era que els mateixos que l'havien anul·lada i que li prohibien d'abordar qualsevol tema, començaven a enfastidir-se i a trobar que la poetessa no deia res de nou: fins a tal punt és injusta la naturalesa humana. És clar que encara no ho proclamaven obertament, però Aina Cohen ho veia, perquè era molt menys ximple del que semblava". M'he parat a transcriure alguns textos relatius a la malaurada, perquè, a més de donar una completa idea de la lucidesa psicològica i del vigor de l'estil de Villalonga, em penso que ultrapassen el personatge al qual són dedicats i poden dissortadament convenir a molts escriptors de la nostra circumstància, tan poc generosa, tan mesquina, reticent, humiliant i corglaçadora. Per desgràcia de tots, les paraules copiades tenen entre nosaltres tanta actualitat ara com quan foren escrites. I no veig que els temps anunciïn cap canvi ni millora en aquest sentit.

La baronessa de Bearn és una altra figura dibuixada amb mà de mestre. És potser el personatge més

digne, idealitzat i poètic de tot el llibre. Malgrat d'anar també a l'encaç de l'herència de la seva tia Obdúlia i de vorejar el sacrilegi per obtenir-la, sabem que les raons de Maria-Antònia no són massa baixes i que té un perfecte dret moral a la fortuna de la moribunda Montcada. Les disputades riqueses van a la fi a parar, molt lamentablement, a les ordinàries mans d'una altra neboda, una adotzenada i grassa artista de variétés que hom denomina "Violeta de Palma". Maria-Antònia, en canvi, és una criatura d'excepció, "l'encís de la qual seria difícil de comprendre". Maria-Antònia es torna de marbre al més petit contacte vulgar. I el prestigi i la llegendària distinció de la baronessa dicten a Dhey algunes de les millors pàgines de la seva novel·la.

I, de llarg a llarg d'aquesta obra, la discreció, la saviesa, l'embruix del clima que envolta tots i cada un dels seus personatges. Aquest clima és sempre obtingut sols per mitjà de la insinuació, sense descripcions enfarfegades, sense enutjoses insistències, sense recórrer mai amb excés al detall pintoresc. Vegi el lector, per exemple, els capítols titulats "Preparatius per a un viatge", "Bàbia", "Enterraments", "Fires i festes". En aquest darrer, Dhey ens parla amb una modèlica sobrietat del mort folklore del país: "A l'illa floria la *bergerie*. Els poetes locals ho havien decretat, i ningú no tenia interès a contradir-los... Els poetes disfressaven de tant en tant llurs pròpies filles amb el vestit típic i les menaven a ballar boleros en algun poble... Cada any, les balladores eren més diminutes. Els poetes, fingint optimisme, com un tísic galleja de salut, declaraven que la gràcia consistia en allò, però en el fons del cor s'entristien pensant que aquelles nines, en créixer quatre dits, desertarien

del camí de les tradicions, per dedicar-se al xotis o al fox. Els balladors eren professionals. També existia un típic vestit masculí, però tan estrambòtic per a la nostra època, que ni pagant no es trobaven joves disposats a posar-se'l". Surt aquí al nostre encontre, una vegada més, una sàtira justa, sense gestos descompassats, civilitzada, d'una veritat permanent.

"Mort de Dama" és la creació d'un artista que accepta sense protestes l'espectacle de la grandíssima, de la irremeiable estupidesa humana. D'un intel·lectual que sap la vacuïtat de les lamentacions. No sermoneja, no vol esmenar res ni adoctrinar ningú. Vol simplement comprendre, que és el seu més adequat i senzill mode d'estimar. I dóna fe notarial, a la manera d'un petit Proust, de la desaparició d'una societat i d'una època, substituïdes per uns altres temps i una altra gent probablement pitjors. La nova època i la nova societat són indicades, com una remor llunyana, en un habilíssim contrapunt, enllà de les pàgines de la novel·la.

Hem esmentat Proust no pas a la lleugera. Villalonga és un dels homes que coneixen millor entre nosaltres el gran escriptor gàl·lic. I algunes de les moltes excel·lències de Proust poden observar-se, diluïdes en un to menor, en l'estil i en els propòsits del nostre novel·lista, en el qual conflueixen, a més, una formació professional de metge psiquiatra, un irrefrenable entusiasme pel segle XVIII francès i un distingit llinatge mallorquí. Producte d'aquests diversos corrents és una ja copiosa i molt considerable obra literària, el fruit més important de la qual és, em penso, aquesta "Mort de Dama", que ha estat traduïda a l'alemany. "Mort de Dama", un llibre que duu un dels més afor-

tunats i extraordinaris títols de novella que en qual-sevol llengua conec.

Em comprometo a assegurar que el lector haurà de seguir amb un interès vivíssim el procés morós de la mort d'Obdúlia Montcada. Assistirà a ell amb la mateixa admirativa curiositat experimentada per l'anglesa miss Carlota Nell: "Oh, old Spain... Goya! Passion and mysticism... Spanish duennas... Lady's death!..." A l'habitació en penombra, mentre la vella dama desferma el seu desvari, la seva imaginació goiesca —o potser millor isabelina—, miss Nell anota dissimuladament les seves embadocades reflexions. La negror de la nit penetra pels balcons oberts. Porten el viàtic. Una bufada de vent agita una cortina de domàs, apagarà alguns ciris. Les campanes de la Seu toquen a agonitzants: Obdúlia Montcada es prepara a ben morir. A ben morir, perquè és una Montcada, parenta d'un arquebisbe beat, el qual afirmà en l'antigor que ningú de la seva estirp no es damnaria. A ben morir, perquè ha tingut la sort de ser eternitzada per les notes de miss Carlota Nell i per l'art de Llorenç Villalonga, el mordaç, reflexiu, sentimental, il·lustre "Dhey". Un apèndix, amb el qual potser no estem massa d'acord, que conté cruels mostres de l'enginy líric de la pobra Aina Cohen, i una delicada narració, "Memòries d'un mirall", típic exemple del gust i dels dots de l'escriptor, completen el volum. Per a aquesta edició, Villalonga ha revisat i ha posat al dia el seu "chef-d'oeuvre", canviant-ne pàgines senceres i afegint-hi dos capítols, fins ara del tot inèdits.

I, abans d'acomiar-nos del lector, ens plau d'expressar la nostra gratitud per haver-nos permès Llo-

renç Villalonga, amb un gest de veritable i generosa amistat, d'acompanyar-lo, en aquesta nova sortida de la seva duradora "Mort de Dama", amb aquest pròleg (tan allunyat del que ella i el seu autor es mereixen), que clourem amb una citació del nostre altre vell amic Montaigne, perquè resumeix, m'afiguro, el criteri de Dhey i perquè el meu escrit tingui almenys el valor que unes tals paraules li puguin liberalment comunicar: "Certes c'est un subject merveilleusement vain, divers et ondoyant que l'homme: il est malaysé d'y fonder jugement constant et uniforme".

I no deturo més el lector, sens dubte impacient de travessar el llindar de la porta de la cambra on s'extingeix l'impetu i el deliri d'Obdúlia Montcada, vídua de Bearn, la darrera dama d'una noble i alta nissaga.

B., febrer de 1954.

SOBRE «LA NOVEL·LA DE PALMIRA», DE «DHEY»

El lector atent es sorprendrà, potser, després d'haver paladejat "La novel·la de Palmira" —aquesta remarcable darrera obra de Dhey—, que aparegui prologada per Salvador Espriu, un personatge de la mateixa, si bé del tot secundari i sense cap importància. Posats a fer, l'hauria poguda presentar la graciosa ploma de Mariana Ibarra o la molt docta del Dr. Sarró, uns altres personatges d'una estirp molt més clara, i autor i llegidors n'haurien sortit amplemment enriquits. Però d'aquesta altra manera ho ha volgut l'irònic Dhey, i a mi, que no tinc res de rebel personatge unamunesc o pirandellà, no em queda sinó obeir.

Darrera l'agudíssim Dhey hi ha, com tothom sap, l'il·lustre psiquiatra Dr. Llorenç Villalonga, d'una senyorial família de Ciutat de Mallorca. Sota l'un o l'altre nom, ha publicat, en el transcurs dels anys, un considerable nombre d'escrits, veritables *chef-d'oeuvre* la major part d'ells, entre els quals compten com els més importants les admirables "Mort de Dama", "Fedra" i "Madame Dillon". Respecte a la segona

d'aquestes obres, el lector veurà, a "La novel·la de Palmira", que Tonet, el seu protagonista, se n'atribueix escandalosament la paternitat. Tanmateix, si Dhey i el Dr. Llorenç Villalonga s'hi avenen, com sembla, jo ho he de tenir també per bo.

Al seu últim llibre, Dhey ens presenta una enigmàtica joveneta, Palmira, tímida, silenciosa, més aviat lletja, fins i tot una mica *bête*. Amb la plasticitat en ell habitual, ens la situa, escortada per la seva mare i el seu padastre, a la Barcelona de l'any setze, seguint cursos, envejablement aprofitats, a la Universitat lliure de la "Maison Dorée". Allà la coneix un fill d'un aristocràtic casal mallorquí, un estudiant pobre, Tonet, el qual es veu obligat, una tarda, a acceptar un refrigeri plebeu de xocolata, ofert amb barroeria per la mare de la noia. Sospito que l'estudiant, refinat i rancuniós, no va poder mai acabar de pair del tot el nutritiu obsequi.

Palmira i els seus pares viuen molt barceloninament en un pis de l'Eixample, al carrer d'Aribau, obsessionats i absorbits per la guarda i un perpetu apunt-de-fer-dissabte de l'apartament. És una existència ordenada, vegetativa, ensopidíssima. Passen molts anys, quasi vint-i-cinc. Entretant, Tonet s'ha casat amb Maria-Antònia (jo l'he coneguda en altres avatars literaris sota el nom suggestiu d'Amaranta), una deliciosa cosina seva i, a la vegada, cosina germana de Palmira. El matrimoni viatja per Portugal, i Tonet ens ho conta per a la nostra diversió. Amb ell ens assabentem que Palmira s'havia també casat, per a divorciar-se de seguida, i havia retornat a viure amb els seus pares a l'ambient irrespirable del carrer d'Aribau. Esclata aleshores la guerra espanyola, i Maria-Antònia i Tonet, a la màgica illa de llur origen,

contemplen com les hores s'escolen en una benaurada calma. Mentre ella irradia serenor i confiança al seu entorn, ell rellegeix les "Memòries d'Ultratomba" i la "Sonata a Kreutzer" i remena amb malícia l'impuríssim brou de Campoamor. En arribar la pau, viatgen una altra vegada, ara per Itàlia, i l'ombra de Palmira creua de tant en tant pels diàlegs de marit i muller. Quina llei de vida menarà Palmira? Decideixen visitar-la a Barcelona, però la nova guerra, aquest cop mundial, i un conjunt d'altres circumstàncies ajornen la realització de tal propòsit, mentre els sorprenden notícies confuses i contradictòries de Palmira, del seu possible secret llibertinatge, de si navega o no en ple tempestuós mar parisenc. De sobte, un pretès administrador de Palmira reclama a Maria-Antònia, sense cap dret, el pagament d'un censal, i aquesta molesta anècdota subratlla la imprecisió de la torbadora silueta: és que Palmira sap i comporta que hom exigeixi sense fonament a la seva parenta la irrisòria quantitat de dues-centes pessetes, després rebaixades a cent? Sota aquest interrogant, Tonet i Maria-Antònia marxen a París (un episodi contat amb una traça perfecta) i, de retorn, després de molts entrebancs i dilacions, s'entrevisten en una *boîte de nuit* amb la desconcertant Palmira, una primitiva moixa transformada pels anys en espectacular psitácida, la qual els explica a la seva manera la pròpia sinuosa història. Tot escoltant-la, Tonet beu una mica massa i es posa a divagar sobre el seu personatge de Palmira, la Palmira que la seva fantasia ha anat a poc a poc elaborant enllà del temps. Després, en el capítol següent, saltem amb elegància trenta anys més i assistim, en una societat en què la "panmorbosina" ho guareix tot, excepte la calvicie, a

la completa de Tonet, dissimulada (o realçada) per una perruca estil Lluís XV, i a la meravellosa decadència de Maria-Antònia, que resa i obliga a voluntat tots els records mortificadors, mentre el marit escriu espirituals venjances contra els seus momificats contemporanis i conversa, curios i sensible, sobre qual-sevol tema de la terra i el cel. I quan començaria potser a rondar-lo la raonable por d'un esgotament indefectible, l'oportuna mort de Palmira li proporcionarà la matèria adequada per a una epistolar apoteosi de prestidigitador.

"Maudie no és una dona, és una enorme oïda." I què han volgut veure els implacables ulls de Tonet en el canviant vidre de Palmira?

*Quiti de rogall,
assaja un badall,
llarg compàs obert.
I la resta es perd
—ossos i plomall—
xaragall avall.*

Com a la "Mort de becada" de Guerau de Liost, ossos i plomall de Palmira es perden en el misteri del xaragall. Totes les previsibles respostes a l'essencial pregunta se'ns escamotegen amb un art singular i cruel. Vet aquí la lenta, continua, mai no del tot acabada creació d'un personatge a distància, recerca d'una imaginació lúcida, d'un aparell mental d'una freda i quasi inhumana acuitat. És que no ha de témer Salvador Espriu, el tan modest personatge, haver estat l'objecte d'una especulació paral·lela, sota la llum i la capriciosa exploració de la mateixa esglaiadora màquina cerebral? Si és així, voldria propiciar-me un poc el demiürg d'aquest món intel·ligent i com-

plex, l'autor d'aquesta obra que hauria agradat a Miguel Villalonga i àdhuc a la senyora Tour de Montigny, assegurant, després d'avançar les busques de l'universal rellotge fins als voltants de l'any dos mil, que Tonet ha volgut i ha pogut actualitzar fins al darrer moment la saviesa de les paraules de Montaigne: "Toute la gloire que je pretends de ma vie, c'est de l'avoir vescu tranquille: tranquille, non selon Metrodorus, ou Arcesilas, ou Aristippus, mais selon moy".

I, ja acomplert el perillós encàrrec, me'n torno a les acollidores pàgines d'aquesta novel·la, la de Palmira, on el lector em trobarà, en una civilitzada companyia, a la seva disposició.

B., octubre de 1951.

NOTA A «DESPRÉS», DE MAURICI SERRAHIMA

Contrariant el que em demanen la meua admiració i la meua amistat, no em proposo fer aquí l'elogi d'aquesta novel·la, perquè entenc que no el necessita. La seva qualitat s'imposarà de seguida a l'atenció del lector. Per diverses raons, però sobretot per a guany del públic, desitjaria que aquest llibre s'escampés i que arribés a moltes mans.

He assistit de prop a la lenta creació d'aquesta obra. El seu autor va voler que jo la conegués, potser abans que ningú, i he representat sovint, amb prou divertiment per la meua banda, el paper de contradictor, reclamat per la perillosa dialèctica que l'ha ideada. I puc testificar que l'autor ha posat en el seu treball una exigència extraordinària i que tot el que ha obtingut no és de cap manera el producte d'un encert casual.

Heus aquí un llibre de maduresa, no de provatura i assaig. El resultat d'una llarga i vària experiència, servida per una cultura molt àmplia i per un poder d'observació molt infreqüent entre nosaltres. L'autor ha començat per aplicar-se a si mateix el seu rigor

psicològic, fins a conèixer amb una precisió gairebé matemàtica la seva força i els propis límits. Això li ha permès de dominar sempre el tema triat, d'aconseguir per a la seva narració un equilibri i un ritme perfectes. Diu el que ha de dir i res més del que ha de dir, en un llenguatge nítid, en una prosa d'una senzillesa difícilíssima. La sòbria justesa de la forma, el refinat i no gens aparent art amb què la història ens és contada, constitueixen al meu entendre una de les més clares excel·lències d'aquesta obra.

En ella, ens encarem amb una acció de moviment pobre, amb pocs personatges, sense entrebancs de trama, seguida a través de les moroses reflexions d'una dona d'una acuitat mental sorprenent. En un to que no exclou una certa complaença cruel, aquesta dona, Cecília, refà amb la memòria el procés de la seva vida matrimonial i s'explica amb una exactitud i un detall esglaiadors tot el que en el seu transcurs ha passat i, encara més, tot el que ha decidit a cada moment que no li havia de passar. En el meu alludit paper d'oposant, he experimentat una escassa simpatia per Cecília i m'he declarat partidari de la sogra i del marit, aquest inofensiu i una mica atapeït vanitós. En algun indret, he esperat fins i tot, per part d'ell, un *uppercut* justicier. Però he d'advertir des d'ara al lector que aquest acte contundent i satisfactori no s'arriba a produir. I, també, que no s'apressi a formular objeccions al que Cecília asseguri, car la dama, que ho té tot previst, troba sempre l'ocasió de donar a cada pregunta una resposta adequada.

No, el lector no podrà defensar-se amb cap mena d'ingenuïtat. Que accepti, doncs, Cecília tal com és i es delecti en la contemplació del canviant paisatge d'una complexa ànima. El meu poc fidel record em

duu a evocar la de la protagonista de "L'école des femmes" gideana. Però aquí no hi ha mai, en cap instant, l'esperança d'una contesta intel·ligent pel cantó de l'home.

Amb aquest llibre, Maurici Serrahima, d'anys ençà un escriptor molt distingit, esdevé sense disputa un novel·lista important. Seria d'una facilitat estúpida retreure ara noms i parentius literaris. Crec, però, que ja és hora d'afirmar el següent: ni autor d'una única obra, a la manera d'un Fromentin, ni copiós, a la manera d'un Simenon o d'un Baroja, per exemple, és lícit d'esperar que Serrahima ens deixi, en quatre o cinc novel·les més, una completa pintura de l'alta burgesia de Barcelona, a la qual ell pertany, en el període comprès entre les Dues Guerres. Si tenim aquesta fortuna, Serrahima es pot convertir en l'hereu, més o menys directe, de Narcís Oller, en l'intent ambiciós d'obrir, per a la quasi inexistent novel·lística catalana, un camí que li faciliti, un dia o un altre, una normal continuïtat.

B., 30-IX-1951.

«ABANS DE L'ALBA», DE LLUÍS FERRAN DE POL

Estic segur que els nens de la nostra terra es faran de seguida amics de la bona princesa del Xibalbà i sabran de cor les gestes del seu valent marit i dels seus fills extraordinaris. En la memòria dels nens viurà per sempre la meravellosa llegenda, i aquest serà el millor premi per a Lluís Ferran de Pol.

Heus aquí l'obra d'un home arribat a la maduresa, d'un coneixedor profund de la nostra llengua i de les seves actuals possibilitats expressives, d'un estilista que imposarà el seu nom a l'atenció de tots. Lluís Ferran de Pol ha viatjat, ha vist, ha llegit, ha comprès. Escriu des de molt jove i ha sabut triar i seguir un camí auster, lluny de tot afalac, de l'èxit fàcil. El guany d'aquest esforç disciplinat, apassionat i lúcid és una prosa nítida, al servei d'una imaginació singular i d'un talent notabilíssim d'escriptor.

En la narració que presentem (per què no considerar-la, com voldria l'autor, dintre de l'ample camp del que anomenem "novella"?), Ferran de Pol continua amb una màxima dignitat la tradició de Verdguer a les "Rondalles", del Ruyra del "Malcontent" i

de la "Mare de Sant Pere", del Carles Riba del "Perot Marrasquí". Ho fa no a l'atzar, sinó amb un absolut coneixement del que es proposa, amb una ironia subtil i civilitzada, amb una constant i admirable distinció. És un artista que pot respondre del valor de cada paraula, qualitat excepcional entre nosaltres, i domina del tot els recursos de l'expressió i de l'estil. La seva obra està realitzada amb un rigor tan gran, amb una tan precisa sobrietat, amb un gust tan segur i perfecte, que no vacil·lariem a recomanar-la com a model del seu difícil gènere. I el treball de Ferran de Pol està presidit i dirigit per un pensament que sap infondre a la relació, al llarg d'unes pàgines plenes a estones de tendresa i sempre de veritable poesia, l'abast d'un pregon simbolisme. Aprendre aquí la història del que passà abans de l'alba, segons la religiosa fantasia dels maiaquitxés, quan el Sol i la Lluna eren tan sols uns vailets que es deien Espurneta i Bruixet, i anaven pel món, i mataven gegants, i corrien a l'Infern esgarri-foses aventures, perquè els déus del Cel es decidissin a formar del morenc els homes de debò, els homes capaços d'agraïment i de lloança, els éssers dignes d'eleva cada dia, fins a la fi dels temps, les pregàries rituals. En les bellíssimes pàgines darreres del seu esplèndid llibre, Ferran de Pol fa prou entenedora al lector més distret la seva intenció, que va molt més enllà de contar només, amb gràcia, una simple rondalla per a infants.

La cultura maia ha inspirat últimament a la nostra literatura dues obres ben notables: la que comentem i "La cort maia de Txikinamit" (no responc de l'exactitud del mot i de la seva grafia), de Ramon Fontanilles, que desitgem veure dintre de poc

publicada i acollida amb l'acceptació que es mereix. Pel que fa al llibre de Ferran de Pol, el fons exòtic que manipula no l'ha privat gens d'escriure una obra tan personal com essencialment mediterrània, ben avinguda amb la nostra sensibilitat. I no és sense una evident raó que Lluís Ferran de Pol ens l'hagi donada de retorn a la nostra llum, després de la seva llarga estada a països llunyans, i l'hagi volguda datar a la seva vila natal, que és també la dels meus pares, on sempre sentim i podem escoltar, des de les blanques cases, des de les clares i encalmades vinyes, vinguda amb la remor de l'oratge als pins, la veu d'aquesta antiga mar.

B., setembre de 1954.

**PREFACI A «CONTRA LA NIT D'OBOIXANGÓ»,
DE JORDI SARSANEDAS**

El conte llarg —o, millor, “nouvelle”— de Jordi Sarsanedas, “Contra la nit d'Oboixangó”, que ara es publica a la col·lecció “Ossa Menor”, va ser premiat l'any darrer en un concurs de narracions organitzat per la “Llibreria de les Galeries Laietanes”, tan coneguda i acreditada a la nostra ciutat. Espero que el lector d'aquesta notable obra trobarà del tot justa l'esmentada distinció.

El meu criteri és que som davant del fruit ja molt madur d'un intel·ligent escriptor, que ha d'ocupar, en un futur immediat, un primeríssim lloc a les nostres lletres. Si ens limitem al seu present, asseguraria que aquest és ja magnífic. Cal només donar una ullada a la seva prosa, per adonar-nos del domini i l'elegància del lèxic, de la seguretat de l'expressió, de l'expert ritme narratiu, de la màgia conquerida i conquistadora de l'ambient i del subtil, penetrant lirisme que, entre moltes altres rares qualitats, constitueixen el patrimoni actual d'aquest artista.

No en va Sarsanedas és un home que no deixa res a l'atzar, que ha treballat de debò, un universitari molt cultivat i sòlid i, per damunt de tot, un refinat, autèntic, delicat poeta.

Sarsanedas té, com ell mateix afirma, un indret predilecte en la geografia de la seva imaginació. I, satisfent la tria d'aquesta, ens trasllada, en el conte llarg que ara presentem, a les fabuloses illes de les Tago-Fago, visitades per primera vegada, en el segle XVI, pel cavaller de la Salle-Tréfort, i a Fort-à-Pantin, la capital. Ens costarà, prou ho sabem, una mica d'anar-hi, perquè el lloc és llunyà, en absolut exòtic, i altrament el narrador no s'apressa gens a arribar-hi. Ens fa de primer un resum, força morós, de la història de l'estranya contrada i ens embarca després, amb ell, en el "Walkyria", cap al remot arxipèlag. Pel camí ens hem assabentat a poc a poc de moltes coses i baixem a la fi al port de la capital de les Tago-Fago, on sojornem a la casa de Mme Crévelin. Allí entrarem en la narració pròpiament dita, una narració portada al pas d'una traça extraordinària i que es resol d'una manera precipitada, abrupta, o potser amb una amagada malícia, cuinada al foc viu d'un ofici amplament posseït. I és amb gran recança que retornem del singular viatge, cap a la nostra terra de cada dia, on ens serà del tot impossible —i en això lamentem dissentir del narrador— d'entusiasmar-nos, per exemple, amb el Pandit Nehru.

Apareix en el mateix volum una altra característica prosa de Jordi Sarsanedas, "En Peret a Portobello", que quedà finalista al mencionat concurs. Sobre aquest altre conte, que és més curt que l'anterior, però no menys bonic, no afegiré aquí cap altra pa-

raula, perquè el llegidor d'aquest eixut i recelós país no es decanti a interpretar com un convencional elogi el que fàcilment se li imposarà com una estricta, elemental veritat.

B., 22-III-1953.

**A L'ENTORN DE «MITES»,
UN RECVLL DE NARRACIONS
DE JORDI SARSANEDAS**

Jordi Sarsanedas és un home jove, alt i més aviat silenciós, d'un tracte molt educat, d'una discreció perfecta, format en la disciplina intel·lectual i en el rigor de la cultura francesa. Fou lector a la Universitat de Glasgow, està casat amb la distinguida pintora Núria Picas i, tot i que la seva obra no fa més que començar, és considerat per molts de nosaltres com un dels millors prosistes, en el moment actual, de la nostra llengua.

Sarsanedas ha publicat un llibre de poemes, "A trenc de sorra", un dels més esperançadors dels darrers temps, i és també autor d'un curt poema, no inclòs en aquest llibre, digne de figurar en un exigent recull antològic:

*Entraré per Vincennes per desvetllar les daines,
bruyère première,
adormides tot dolç en la rel dels bedolls.*

*Entraré pel llevant, amb el temps i les feines
i la barca sirgada al canal Sant Martí.
Entraré pel vial d'una llarga esperança,
mes vieux amis.*

La subtil qualitat lírica d'aquests versos és un valor constant de les proses dels seus "Mites", la part més important del llibre de narracions que intento avui presentar. A la primera, el "Mite en un jardí", ens evoca una nit "fina com una làmina vertical d'aigua lleugera, leprosa de fanals, sensible i tremolosa al ressò dels passos". Després, el lector entrarà, a qualsevol cantonada, "en una de les taques de perfum de magnolier que vagaregen per la ciutat alta", un perfum obsessionant i dens, que ens porta al sorprenent diàleg final del conte, magníficament ambientat.

Al "Mite del mariner", ens embolca un cel "que arriba a la ciutat amb els peus mullats". El primer cel del dia és "un ventre de lluç, una llarga escata rebregada". Després d'haver estat un d'aquells durs lluitadors que fan avançar la Humanitat, el vell Gianfrancesco, a la fàbrica més gran d'ormeigs de pesca, es posa a fer mitja, perquè li arriba l'hora d'esdevenir piadós. Esmorza quan té gana i el que li abelleix, generalment comes fresques amb gotes de llimona. Crida aleshores el director general. "El mateix de sempre", li diu. Avui li envien Marietta, la rodetera, que no sap que hi ha a la fàbrica (tanta feina ha enllestit l'estranya voracitat de Gianfrancesco!) set mil cinc-cents trenta-dues obreres sense comes. Quan els llavis del vell senyor ja bavegen els turmells de la víctima, ella demana auxili al seu "marinaio", que acaba, enduent-se la noia, aquesta his-

tòria "per a contar amb fons d'acordió i bevent rom".

Ara l'escena canvia, i ens trobem en un balcó extraordinari. D'allí, com en somnis, passem a un bar, on hi ha una noia al taulell. Sortim amb ella i veiem un cavall, sol vivent que interessa ara al paisatge del poeta, que arrossega "al pas del camí de sirga, per la ratlla dels pollancre, una barca com un terrat humil, coberta de roba estesa, amb una breu xemeneia de cuina bruta de sutge part de fora". A mi aquesta frase em sembla digna de les definitives pinzellades ambientals d'un Simenon, per exemple. Així, doncs, no sorprèn de trobar més avall aquesta petita meravella d'observació: "S'escorregué sorra sota les meves soles i caigué al bassiol, i s'ennuvolà l'aigua, i aparegueren velles fulles podrides". Després d'un singular partit d'escacs, l'autor fineix la seva tercera narració, "Mite d'Anna Clara a disset anys", mostrant-nos com, enllà del fruiterar i del parc, s'allunya la barca sirgada pel camí dels àlbers.

Potser el que m'agrada més del següent "Mite", el de la "noia de les trenes", és el seu final sobtat, preparat ran d'un viatge en tranvia fins al port, seguint la noia de les trenes i el misteriós destí d'una barca inabastable. Al "Mite del monstre gentil", coneixem una altra inquietant noia que té un braç supernumerari. "Amo en tu la teva semblança, la semblança de tu amb tu mateixa", diu el narrador. I després queda sol, sol amb els rosers i les pedres, quan tot és ja al darrer dia, "al punt més alt de nosaltres mateixos". Naturalment, no pot sorprendre'ns que en aquesta experiència no hagi estat feliç.

El "Mite del doblatge" em suggereix un possible guió per a un film de Chaplin. Introduïts en un clima de misèria, "que neix un bon matí que no teniu di-

ners per a comprar un paquet de tabac ros, i és encara una mena de luxe de ric", assistim, en una divagació a l'entorn d'una frase repetida fins a l'angúnia, al fracàs d'un locutor, al qual importava reeixir, però que no es sorprèn de fracassar, perquè pateix del mal de no haver-se mai sorprès de res, i altrament no val la pena d'anar-se donant cops de cap per les cantonades i plorar hores extraordinàries. És preferible d'entrar amb Pere-Joan Soler i Figueres en un cinema amb el sòl ple de clofolles de cacauets, on donen films vells i trencats i pots menjar "palo-mitas" de moresc que tenen gust de temps perdut. Un senyor en demana a Pere-Joan i després el convidada a prendre el famós cocktail "Samarcanda" en un bar veí. En anar-lo a beure, criden Pere-Joan al telèfon. Quan torna, ja és hora de plegar. Ell, però, exigeix el "Samarcanda" i té una conversa molt picada amb el mosso de l'establiment. A la fi, Pere-Joan perd la seva il·lusió, perquè veu dintre d'una caixa piles i piles, rengles i rengles de copes iguals on bleixa el "Samarcanda". "I ara tanco", li diu el mosso, coincidint amb unes memorables paraules de Kafka.

Al "Mite d'una gosseta entre altres coses", un dels millors del conjunt, presenciem, durant unes vacances al camp, un esgarrifós combat d'una gosseta amb unes rates velles. Després, enfilem amb el narrador un camí que, a través d'una pineda, davalla fins al mar. De cara al cel, i tot mastegant fulles tendres de pi escollides amb cura entre les branques ferides per les boles cotonoses dels nius de processonàries, baixem "com qui pugés per pals de vaixell o bastida, deixant les illes ventejades dels pins ben a baix", fins a desembocar en una platja, on amorra un canot, del

qual surten noies amb ulls que recorden els de la gosseta sacrificada a la ferocitat de les velles rates.

Més angoixós és encara el "Mite del Dispensari", on hem anat a parar a través d'un boirós paisatge marítim. Som davant d'una taula d'operacions, i rera els vidres ens espïen esquirols i cavalls de fira. Una dona porta als braços un infant que sagna. No hi ha gases, i el narrador ens fa sentir com els talons, amb la sang, s'enganxen al sòl. "Quina manera de sagnar! Almenys, tapar novament aquesta criatura, que se l'enduguessin". A la fi, els esquirols se l'emporten cap al mar, cap al bosc, on ha de quedar blanc i quiet "en un niu del pi tort". Quan hom atenyia a la boca del golf, a la ratlla d'escuma, i la boira s'alçava, l'infant era mort.

L'art del narrador assoleix un dels seus millors moments en el "Mite del cigne i la vinya". Enduts per la força d'un vagabundejar somniós i ric d'imatges, molt dintre de la "manera" del poeta, anem a raure, partint d'un parc prop d'un riu (i després d'haver vist un cigne negre), a través d'un llarg camí en tren, a un carrer molt estret i a una casa, on, des d'una galeria badada al sol, contemplem un gloriós paisatge de pins i de vinyes. Un esplendorós present negat als moixons cecs del "Mite dels ocells", però misteriosament reflectit, potser, en la "menuda arcàdia d'una petxina buïda", en els ulls plens d'or que trobem a la darrera pàgina de l'esplèndid "Mite de ran del mar".

En un pis a l'Eixample, al "Mite dels americans", topem amb la tia Gabriela, amb les seves dents i amb el record de Poe. "Quina vida, però, encara ronda, quina vida lleugera, menuda, inquietadora, rondina encara entre les dents de pasta, sota els paladars nerviosos de les dentadures, al calaix clos de la calaixera,

als esquelets de paraules o de mentides avançant per un cel de sorra estirat com la vida, als crancs alliberats cap a misteris silenciosos, fantasmes d'accident, al darrer calaix de la calaixera?" I al "Mite del drac", una prosa sumptuosa juga i combina dos clixés superposats, i planem amb ella "per damunt de la ciutat, de les torres, dels carrers, dels qui treballen setze hores cada dia i dels qui, gràcies a Déu, no han treballat mai, del meu amic Joan i del meu amic Pere, damunt de mi mateix queestic a la finestra oberta". Seguint "el signe del descobridor en mar", l'extraordinària narració s'allunya "cap a l'est fosquejant i les hores d'Angkor i els sepulcres dels kmers on hem jugat a bales" i ens deixa al circ on el Faraó Joan, sortint del públic, improvisa un prodigiós parlament de foll, tanmateix amb matisos d'ironia, davant d'una multitud bocabadada, a la qual ens afegim amb la nostra admiració.

Amb aquest "Mite del Faraó Joan", cloem el nostre modest comentari sobre aquest recull sense precedents en la nostra literatura. El Giraudoux de les "Provinciales" i el millor Jean Victor Pellerin aprovarien sens dubte i aplaudirien amb complaença aquesta obra, feta, però, pensant en l'Acròpolis del temps de la nostra dominació, en Muret i en Miramar, i inspirada per una catalana Atenea "que plora amb els ulls d'una dama francesa". I és un consol veure que, per ella, el quasi impracticable pas encara queda obert.

Completen el volum les importants narracions "Un diumenge a Clarena", que assenyala el començament d'una nova modalitat en l'estil de Sarsanedas, "El Príncep-Magraner", "Dues noies" (obres que honorarien qualsevol gran escriptor) i set proses més,

totes bellíssimes, totes reveladores de la seguretat i la maduresa assolides ja pel seu autor. I lamento que no hagi pogut incloure aquí el conte anomenat "Contra la nit d'Oboixangó", potser, fins ara, la més seriosa conquesta de l'art matisat, intel·ligent i refinadíssim del nostre il·lustre amic, el futur del qual endevinem i esperem molt dilatat i gloriós, més enllà de tot possible optimista vaticini.

B., gener de 1954.

SOBRE «VERDAGUER, AMB LA LIRA I EL CALZE», DE JOSEP MIRACLE

El meu pare, Francesc Espriu, sabia moltes coses de la tragèdia íntima de Verdaguer, per haver-les recollides, en la seva joventut, dels molt autoritzats llavis del bisbe Català, oncle carnal de la seva mare. Jo recordo que em deia que Jaume Català, agut coneixedor dels homes, havia tingut sempre Verdaguer per un immens orgullós, fins a un grau que s'adeia molt poc amb el seu caràcter sacerdotal. Tanmateix, quan va esclatar el conflicte que tots encara lamentem, el doctor Català, aleshores bisbe de Barcelona, va fer el que va poder en favor del gran poeta i procurà de convèncer el seu col·lega Morgadas que era millor per a tothom de deixar Verdaguer tranquil. Però el bisbe de Vic no era, sembla, massa diplomàtic, i, d'altra banda, des del seu punt de vista canònic i jeràrquic, "tenia tota la raó". Es evident que Verdaguer, com a sacerdot, no podia seguir més que un sol camí. En no voler o no poder entendre-ho així, es va produir l'històric xoc entre aquells dos homes

igualmente entemats i plens de passió, amb les deplorables conseqüències que tots coneixem. Els bons oficis del bisbe de Barcelona, doncs, no varen servir de res, però mossèn Cinto, que, si no un sant, era un home d'una ànima nobilíssima, va sentir fins a la seva mort, pel doctor Català, una veneració autèntica i una profunda gratitud.

Ha vingut tot això a la meva memòria, en llegir "Verdaguer, amb la lira i el calze", el molt notable llibre de Josep Miracle que ara publica l'Editorial Aymà. No vull parlar aquí de l'impressionant esforç que aquesta obra representa, perquè el seu mateix volum ho indica prou. És el resultat d'una labor de molts anys, d'un treball pacient i acuradíssim, al servei d'un judici sòlid i d'una modèlica objectivitat. Objectivitat, que no fredor. Com el mateix autor ens allibera, Verdaguer és una figura que crema així que es toca, i es fa poc menys que impossible de no apassionar-se per un personatge talment apassionant. D'altra banda, Josep Miracle és massa artista per a donar-nos una erudita i seca relació de fets o una simple investigació detectivesca del que va passar. Sense que el rigor científic en surti gens ni mica malparat, perquè el sentit crític de Josep Miracle és d'una exigència absoluta, l'autor no defuig mai la seva personal interpretació lògica, psicològica i històrica dels esdeveniments amb els quals s'encara, comentant-los amb una valentia i una lucidesa que estimem exemplars. El seu guany és aquest llibre viu, àgil, matisat, interessantíssim. Poques vegades hem llegit en català un assaig biogràfic tan equilibrat i equànime com aquest, realitzat per una ploma plena d'entusiasme pel tema i, alhora, de pietat i d'humana comprensió.

I és que es tracta de l'obra de la maduresa d'un remarcable escriptor, que coneix molt bé el seu ofici i maneja un instrument lingüístic d'una envejable seguretat. El problema previ de la casa natal de mossèn Cinto, els factors ambientals, la infantesa del poeta, la seva figura de seminarista, Verdaguer com a "fadrí de muntanya", la seva crisi d'enamorat, la seva hora heroica: tot el complex procés de la vida del genial poeta, fins arribar a la seva ordenació sacerdotal, ens és contat per Josep Miracle, en la magnífica primera part del seu assaig, amb un estil i un ritme que ens desvetllen una veritable admiració. En la segona part, més volgudament sintètica, l'autor ens acompanya fins a la mort de l'excel·lent cantor del Canigó i l'Atlàntida, passant per la tragèdia que, en entenebrir i arruïnar els seus darrers anys, ens va enriquir a tots amb unes quantes pàgines de la millor prosa de la nostra difícil i accidentada reinaxença literària.

Jo voldria que aquesta obra de Josep Miracle fos llegida amb l'aplaudiment i l'atenció que es mereix. Ple d'encerts i de bel·leses, producte d'una afinada sensibilitat, heus aquí el llibre d'un escriptor molt estimable, que és a la vegada un home honest i bo. Només el sortós que reuneixi en ell aquestes riques i tan diverses qualitats ens podrà commoure, tal com Miracle ho aconsegueix sovint al llarg del seu assaig meritori. Sobretot, en evocar aquell dia del Roser de 1870, quan Verdaguer canta missa a la capella de Sant Jordi, enmig d'un absolut silenci, sols trencat pel plor d'una dona, Josepa Santaló, la mare del poeta, agenollada al primer rengle, davant l'altar,

mentre el seu fill, després de pregar de segur per ella i també pels altres familiars que en aquella solemne hora encara són vivents, pronuncia amb lentitud, per primer cop, les eternes i esborronadores paraules de la Consagració.

B., desembre de 1952.

TERÇA EN CATALÀ DE FRANCESC JORDA

El meu fill, després de pregar de segur per ella i també pels altres familiars que en aquella solemne hora encara són vivents, pronuncia amb lentitud, per primer cop, les eternes i esborronadores paraules de la Consagració.

PER A UN CATÀLEG DE FRANCESC ESPRIU

"Si ens mires, et sentiràs inquiet": heus aquí com comença per a nosaltres la complexa crida que ens adrecen les figures de Francesc Espriu. Avui ja ens podem referir al món peculiar d'aquest artista, un grotesc món sovint resolt en ganyota tràgica, matissat a estones per un humor benèvol, tanmateix sempre ple d'una aguda intenció. Després de demanar amb polidesa la paraula, les figures que ara presenta sostenen entre elles un estrany diàleg, que les porta a cridar un seguit de patètiques raons i a desfilar al capdavall en una variada processó de tipus cars a Francesc Espriu: l'enfollit, el desmenjat, el vergonyós, els fins i elegantíssims pallassos i la gesticulació de l'home del sac, un dels personatges més representatius d'aquest autor. La dansa del bruixot negre ve a enriquir els temes d'Espriu i a indicar-nos com som encara ben lluny d'endevinar els possibles límits del seu art. Dos caps d'escultura normal i uns quants dibuixos d'una tècnica sense afalacs ni trampa acaben de mostrar la seguretat i la maduresa aconseguides ja per aquest artista, tan digne de la nostra més desperta atenció.

B., desembre de 1952.

«ELS HOMES-PEIXOS», D'ANTONI RIBERA

No acabo d'entendre las raons (si no són les que provinguin d'una bona amistat) per les quals Antoni Ribera ha volgut que el meu nom acompanyés la sortida d'aquesta seva obra. Potser a tots els llibres sobren els pròlegs —i és segur que sobraran sempre aquells que pugui escriure jo—, però mai com en aquest cas aquesta veritat, qui sap si universal, se m'ha fet més evident. Aquest és un llibre que no necessita de recomanacions ni d'elogis: el lector que el comenci ja no el deixarà fins a la darrera paraula. Jo puc assegurar que el vaig llegir sense pausa i sense sentir altra recança que la de trobar-lo massa breu per a la meva desvetllada i admirada curiositat. I em penso que això mateix passarà a tots els qui emprenguin aquesta lectura.

La meua fou precedida per dues memorables converses amb el seu autor, un temps abans de rebre Antoni Ribera l'encàrrec d'escriure l'interessantíssim llibre. Poques vegades, en la meua vida d'incansable oient (no hi ha res que em convingui més que escoltar, perquè sempre puc aprendre, per la meua sort,

una cosa o una altra), m'he divertit tant com en el transcurs de les esmentades converses, en realitat monòlegs-conferències d'en Ribera. Jo havia llegit feia poc un llibre de Diolé sobre Arqueologia submarina, que m'havia agradat molt, i aquesta era tota la meva informació sobre el vastíssim assumpte. Antoni Ribera em parlà aleshores de molts i molts temes, que he vist després articulats i aprofundits en aquest llibre.

Malgrat ser jo del tot aliè a la matèria de què tracta, és una obra tan plena de suggeriments, que m'he topat, al llarg de la seva lectura, amb una pila de "cares conegudes", ecos i ressons de coses per mi entrevistes en altres temps. El seu segon capítol, per exemple, "Pesca de nacres a Menorca" —potser un dels millors del llibre, des del punt de vista literari—, em va fer recordar una curta estada meva, també al port de Fornells, on vaig conèixer, un capvespre d'estiu, Miquel Riera i Sans, patró del llagut "Antonio", el qual vaig acompanyar, amb el seu germà Antoni, a llevar xarxes, sense gaire fortuna. Amb deu xarxes, cobràrem solament una cinquantena de móres (que és un petit peix blau de no massa qualitat), tres rogers, dos pagells, dues escórpores, tres o quatre "bogues de taló", dos o tres roquers, dos peixos més de nom mal entenedor i un pop força gros. Ho recordo amb una certa precisió, perquè vaig inventariar i anotar "sobre la marxa" —per pura deformació professional, suposo— la magra pesca.

Gairebé ningú no va a Menorca, i és una llàstima, perquè l'illa es mereix ben bé una visita, potser dues no, però sí una visita. Hi ha molt pedram i molta cultura dels talaiots, sens dubte el fet de més volum i més impressionant que s'ha produït a Menorca, de

la Creació ençà. Hi ha tants talaiots, junt amb tota mena d'amuntegaments de rocs, potser no sempre prehistòrics, que el visitant s'arriba a obsessionar: al camp, sembla que no es vegi sinó siluetes i ombres de navetes, talaiots i taules. I, a l'època que jo hi vaig ser, una munió de llagostes d'aquelles que despertaven de tant en tant, segons la brama, l'austera gana de sant Joan Baptista. A la taula de Trepucó o Trapucó, on l'Antoni Ribera es va trencar un calcani (i és prou estrany que no es malmetés, vista la pedra, algun element més valuós de la seva anatomia), hi vaig endevinar, naturalment que escrit en elegants caràcters de l'Edat del Bronze, el nom del meu amic Joan Maluquer de Motes, ara catedràtic a la Universitat de Salamanca. Vaig dedicar aleshores, a uns temps vellíssims, un record emocionat.

La gent de Menorca és simpàtica i parla un català molt pur, una mica arcaic, perfectament viu. Els menorquins diuen "embalsamat" per "parat o encantat", "berenar" per "esmorzar", "desastre" per "abundància", i en acomiadar-se encarreguen "recuerdus", mot que em sonava com un dolç, moduladíssim gemeguet talaiòtic. Han tingut un bon escriptor, Àngel Ruiz i Pablo, que aquí, com que som tan cultes, ja no ens cal llegir, i un erudit, el Dr. Joan Ramis i Ramis, un venerable barba que quasi ho sabé tot en el ram de la història local. Menorca és la pàtria de Francesc de Borja Moll, un dels catalans més representatius i més benemèrits del moment actual, i el paisatge illenc, ple de pols i d'ullastres, evoca amb persistència el fantasma de Kane, el gran governador anglès.

Però em penso que m'he perdut una mica i que he de "retornar als nostres moltons". En un indret del

seu llibre, Antoni Ribera esmenta els cretencs i les seves extraordinàries representacions de peixos i altres animals del mar. Fa molts anys que vaig ser a Cnossos, justament amb l'il·lustre i molt estimat Dr. Pericot i amb altres amics, i vaig visitar el seu palau, que la imaginació d'Evans va convertir en una mena de cosa híbrida i estranya, molt "moderna" i poc espectacular, a la manera d'enderrocada urbanització d'un remot Sant Gervasi. Ens vàrem passejar pel gran pati orientat de nord a sud i recorreguérem els passadissos dels magatzems, on veiérem els grans "pithoi" de fang, posats com a ornament, i un seguit de cambres de dimensions molt reduïdes, entre les quals destaca la probablement mal denominada "Sala del Tron", amb el fris dels grius sense ales, com tothom sap. Però aquestes són unes impressions d'unes hores molt allunyades, i em sembla com si hagués vist tot això en un "No-Do", aquesta pulcra revista de cinema que posa el món sencer a l'abast de tots els espanyols.

En el capítol tercer del seu llibre, Antoni Ribera ens conta amb molta vivacitat que celebrà el seu bateig submarí, amb pulmó aquàtic, a la meva Sinera pairal, on l'aigua és neta arreu, segons la seva amable, però no sé si exacta, observació. Si algun dia em decideixo a deixar-me batejar d'acord amb aquest novíssim ritú, procuraré, és clar, de solemnitzar-lo al mateix indret. Ja em veig donant franciscanament llonguets i guimbarros a les tintoreres, car una de les coses que he après a les converses amb Ribera i en aquest llibre és que tota mena de peixos i bèsties marines, taurons i pops inclosos, són molt bones persones, uns éssers badochs i angelicals. De tota manera, tu, no te'n fiïs. No em faria goig de topar-me amb algun individu del gènere dels carcaris o amb algun horrible

i monstruós melanocet, encara que aquest darrer ja pertany a la llei de les carotes que únicament poden contemplar, amb gaudi científic, el professor Piccard i els altres savis batiscafistes. Confesso que no m'atrauen gens les zones abissals, i a Josep Pla em penso que tampoc. En el seu darrer llibre, "Contraban", pel meu gust un dels millors llibres que mai s'hagin escrit en català, m'ha semblat endevinar que es mira tot això de les excursions submarines amb un cert escepticisme. Potser ara es deixarà convèncer per l'entusiasme d'Antoni Ribera i de la gent del CRIS, aquesta entitat amb sigla que em sona frívolament a nom de protagonista d'alguna celebèrrima novella rosa —i que em perdoni el seu President, el meu condeixeble Climent Vidal—. No crec que una visita submarina pogués millorar la meravella de la prosa del nostre gran escriptor en parlar, per exemple, del coral i dels coralers, sobretot la de les dues antològiques pàgines —reproduïdes per Ribera— que dedica a la fantàstica escenografia que apareix en la primera capa d'aigua de la mar penetrada per la llum del sol.

I, en arribar aquí, m'adono de nou que divago i que entretinc enutjosament el lector, desitjós sens dubte d'encarar-se amb el complex, documentat, ameníssim llibre d'Antoni Ribera, escrit en uns quants dies, amb una rapidesa que em deixà sorprès, en un senzill i eficaç català. En els deu capítols en què ha dividit la seva obra, començant amb una magnífica introducció i acabant amb unes oportunes paraules finals, trobarà el lector resposta adequada a tot el que es pugui preguntar sobre el tema de les exploracions submarines i sobre moltes altres coses més. I vull felicitar "Editorial Selecta" per haver incorporat una tal obra a la seva col·lecció i expressar la meva alegria en

trobar-me avui veí del Dr. Lluís Pericot, mestre meu i de tots, el qual ha consentit benèvolament a enriquir més, amb el seu universal prestigi, aquest llibre, tan divers, nou, distret i intelligent.

B., maig de 1954.

INTRODUCCION

En la presente obra se trata de un de los libros de
Cervantes, el cual ha sido objeto de gran estudio, ya
que es el más importante de su producción literaria, y
a través de él se puede conocer a Cervantes y a su época.

Este libro es el resultado de un trabajo de investigación
que he realizado durante un tiempo considerable, y que
he publicado en forma de tesis doctoral en la Universidad
de Madrid. En él se trata de un estudio de los aspectos
literarios, históricos y filosóficos de esta obra, así como
de su influencia en la literatura posterior. En este libro
se trata de un estudio de los aspectos literarios, históricos
y filosóficos de esta obra, así como de su influencia en
la literatura posterior. En este libro se trata de un estudio
de los aspectos literarios, históricos y filosóficos de esta
obra, así como de su influencia en la literatura posterior.

III.-EL LECTOR HI POSARÀ NOM

AUTOPRESENTACIÓ

No m'agrada gaire parlar de mi ni de les meves obres, sobretot dels meus poemes. D'altra banda, no sé el que és la Poesia, a no ser una mica d'ajuda per a viure rectament i potser per a ben morir.

Quasi a la ratlla dels quaranta anys, no puc omplir cap fitxa biogràfica del més petit interès. Vaig ser amic de Bartomeu Rosselló, sento una fidel admiració per Ruyra i em plau conversar de tant en tant amb un o dos coneguts. Vaig anar a la Universitat, treballo per mantenir-me i aspiro, sense esperança, a l'oci. Encara no he tingut temps de casar-me, ni l'optimista coratge o l'abnegada desesperació de fer-ho. Crec que, amb la lectura del Predicador, les "Lletres a Lucili", la "Divina Comèdia", "El Príncep", el "Discurs del Mètode", el "Quixot", el "Discreto" i alguna novella de lladres i serenos, ja en tens ben bé prou per a passar, sense crits existencialistes i altres ineducades expansions, aquesta trista vida. Detesto els premis literaris, l'avarícia i la brutícia, les felicitacions de Nadal i de Sant (les quals agraeixo, des d'aquí, d'un cop i per sempre, tot demanant als meus amics que facin el

favor de no recordar-me mai més en aquests dies), els homenatges, el vent, el desordre i el soroll, sortir de nit, menjar fora de casa, això que en diuen "vida de relació", els concerts, les confidències, aconsellar, les obscenes expansions de la vanitat. Mentre em deixin tranquil, estic disposat tothora a creure, de molt bona fe, que tu i àdhuc vós, no importa qui, sou els millors escriptors del món. Sedentari, em plauria viatjar de tant en tant, amb una comoditat incompatible amb la modèstia de la meva bossa, i per això determino de no moure'm gairebé mai. Voldria viure al camp, amb quatre arbres i un tros de jardí, o almenys en una ciutat més neta que Barcelona, on la gent no s'escurés tan generosament el pit i altres pitjors i més repugnants interioritats. Voldria també veure els quadres de Vermeer de Delft, posseir unes quantes figuretes de pessebre de Ramon Amadeu i no haver d'escriure ni una ratlla més.

Penso finalment que la Humanitat està abocada a un pròxim i definitiu cataclisme, però, vist que el petit esdeveniment és tan indefectible com estúpid, demanaria, si gosés, que els papers no ens ho recordessin a cada moment amb tants escarafalls.

B., 14-II-1952.

PROEMI A «MIRATGE A CITEREA»

Presento Carlota i la seva obra al públic. Carlota m'ha demanat de fer-ho, i no m'hi puc negar. En anar a obeir el desig i el manament de la meva estimada amiga, he promès de dir el que penso, amb tota cruesa. No hem d'enganyar mai els joves, i Carlota ho és, jove-níssima. Acaba de sortir d'un Pensionat, un col·legi aristocràtic, tipus super-Sagrat Cor, recollit, ociós, amb moltes hores de pregària i silenci, encerclat per un jardí amb roses i una palmera groga. Pluja, abaltiment, un pausat esfullar-se de roses. Les roses plauen a Carlota. Transigeix també (la meva amiga ho és dels poetes) amb assutzenes i anemones. Carlota s'embadaleix davant la lluna i és visitada, gosariem afirmar, per l'àngel, un àngel-ocell-vola-ala sense missatge, amb veu de clàxon i un peu enredat en una xarxa de fils de telègraf. Carlota ha après al Pensionat llengües vives i mortes (ho comprovaràs en llegir la seva obra), catecisme, rudiments de Botànica i una calligrafia impersonal i elegant. Posseeix (no es pot negar) una cultura variada i extensa. Ens seria lícit d'estranyar, doncs, que Carlota escrigui? La meva

pobra amiga podia potser resistir la temptació de la ploma? Dintre el mateix col·legi, Carlota apunta, superant prohibicions i vigilàncies, neguits, anhels, el que sent, el que observa. Això, dia rera dia. Conseqüències: un pilot de papers plens d'una lletra elegant i aguda. Carlota m'ha sotmès a revisió tota aquesta muntanya i aquí teniu, unes pàgines enllà, el resultat. Hi vaig treballar quinze hores, distribuïdes en tres dies. Vaig llimar, mesclar, destruir, sobretot això darrer. Ha quedat un llibre "polit" i no sé si "graciós". La memòria fidel de Carlota guardarà, sospito, la resta.

Així ha estat engendrat i ha nascut "Miratge a Citerea", una breu divagació sorgida d'una tria de memòries escolars, una divagació a l'entorn d'un miratge ocorregut a les terres somnioses de Citerea, una Citerea watteauiana (és clar), recarregada de literatura florida i un poc irònica. Precedents, influències? Apressem-nos a facilitar la labor del crític. Carlota ha llegit Barbey, Wilde, D'Annunzio, Valle, una mica (no gaire) Cocteau. Carlota sap, però, que ja no és l'hora de les seves preferències i procura disfressar-les i escamotejar-les sota una suau ironia impalpable. Aquesta ironia salva bona part de la seva literatura, que correria altrament algun risc. Perquè, ho hem de dir, la ploma de Carlota regalima de literatura. Àdhuc en els moments més emotius, més sincers en aparença, Carlota es dona en espectacle a ella mateixa, gesticula davant el propi mirall, recorda un model i somriu, tot escapant-se. L'obra fa l'efecte d'un joguinejar intranscendental, d'una burla riallera i amable. I bé, us sorprendreu: aquesta frívola Carlota té, amb tot, la pretensió d'haver desenrotllat una tesi —o un tema?—. Miratge a Citerea: unes dones joves dedicades a percaçar en elles, a través d'elles (enlluernades,

arrossegades per un miratge inevitable), l'home, parenc, complement i víctima. M'abstinc de dir si Carlota ha reeixit o no en el seu propòsit, però vull assegurar que Carlota ha estat guiada per una intenció honesta, clara. Carlota no ha adorat ni Afrodita Pandemos ni la divina Urània. Ella ha escollit una Afrodita equidistant d'ambdues, normal (una mica vacillant al principi, però ferma, imposant-se, més tard) i, si és precís (i sí que és precís per a Carlota), santificada i tot.

He parlat, segons el meu sincer parer, de Carlota i la seva obra. Ara el crític podrà o no afegir, a voluntat, allò de "el que podem afirmar és que som davant d'una obra de bon dring", o, encara, que "l'estil és tallat fi i cenyit, els personatges ben dibuixats i les seves reaccions ben analitzades". Això, si el crític és benèvol —i ho desitjo de tot cor per Carlota, la qual m'avisa que ja m'he allargassat massa i que és forçós de cedir-li la paraula. Em serà permès, però, abans d'acabar, de revelar-vos que la meva amiga pertany a una família distingidíssima, entroncada, crec, amb els Salm-Salm? Que ha somniat un elefant alat i boirós, una mena de Pegàs (i de Crysaor, el bessó, a la vegada) dels proboscidis? Que té un avi mestre en el difícil art de conversar sobre precises bagatelles? Que es prepara, junt amb la seva companya Manuela, sàvia humanista, a celebrar dignament el segon mil·lenniari del nostre Horaci? Que... Per què parlo tant, però, si heu d'esbrinar tot això, a mida que us endinseu en la lectura de l'obra de Carlota? No temeu fatigar-vos, car aquests fragments de memòries tenen, almenys, un positiu avantatge: són brevíssims, són...

Perdó, Carlota, ja acabo. En acomiadar-me de la meva agradable feina, et voldria recordar (tot desitjant-te futurs i sorollosos èxits, perquè tu escriuràs, no en tinc cap dubte) el meu deure, que vaig aprendre fa anys a "Marianne", de "descoratjar els joves". Tenint en compte el país i la teva evident immaduresa d'ara, m'agrairàs la dura veritat, temps a venir.

B., 30-XII-1934.

A PROPÒSIT D'«ANYS D'APRENTATGE»

S'apleguen en aquest volum de la "Collecció Selecta", sota el títol d'"Anys d'aprenentatge", algunes de les proses amb què vaig començar, ja en fa més de vint, intentant accomplir una vocació ben difícil, la meva activitat literària. És possible que la resta de la meva producció es publiqui en volums successius, sota el mateix nom genèric. Entenc que aquest aprenentatge durarà tant com la meva vida, perquè no cal esperar ni puc prometre altra cosa del meu esforç.

Per tant, potser fóra millor plegar, d'acord amb el meu convenciment més íntim. Però, d'altra banda, veig amb sorpresa que algú s'interessa encara per les meves provatures i m'anima a continuar. I també és veritat que una obra, per poc valor que tingui, si ha estat realitzada honestament, compromet i obliga a prosseguir-la, violentant moltes vegades la voluntat i el propòsit del seu autor. Com que, per ara, en aquest problema no hi veig clar, em penso que és assenyat no parlar-ne més aquí, sabent que el temps ho resoldrà com més li plagui.

Amb el que precedeix queda evident, m'afiguro, que m'és molt difícil, si no impossible, comentar els meus escrits. Seria estúpid de negar que els estimo, però diuen que tothom estima normalment els fills, ni que siguin geperuts o bornis, i sobretot els qui provenen de la pròpia imaginació o, més exacte, de l'enorme, patètica, commovedora vanitat de l'home. Prou modest per a no creure'm quiti d'aquesta universal tara, de la qual no s'alliberen, segons sembla, ni els mateixos sants, admeto, doncs, que els estimo i que voldria per a ells una afortunada sort. Però els noto allunyats, molt remots, amb una vida a part, i d'ells em sol arribar només l'eco depriment de les seves imperfeccions, les quals he procurat atenuar tot el que he pogut, en endreçar-los per a aquesta sortida. I voldria, abans d'acabar, expressar el meu agraïment als amics que l'han permesa i, en primer terme, als joves escriptors que tan generosament em concedeixen la seva confiança. I si no em sento cridat a entrar mai en el temple que és al final del treball ben caminat, puc almenys fer meu, sense cap recança, per als companys més joves que jo —i també per als de la mateixa lleva i els més vells—, el desig que mossèn Costa formulà egrègiament en el seu "Comiat".

D'aquest volum "Anys d'aprenentatge", on s'apleguen els meus primers treballs literaris, he decidit excloure aquell que justament els inicià en llengua catalana, "El Dr. Rip". Després de més de vint anys d'haver-la escrita, la breu novel·la esmentada se m'ha fet del tot estranya, i crec amb sinceritat que no ha de ser salvada d'un oblit justíssim, ni tan sols com a

mostra de la falsa sortida d'un aprenent d'escriptor. D'altra banda, he vist morir molts familiars —entre ells, la meva mare— de la malaltia que afligí el meu personatge, i l'autèntica lliçó de valor i serenitat que tots ells em donaren em priva d'encarar-me de nou, ni que fos per mirar d'endregar-lo una mica, amb el titella inventat. Però ara no vull tampoc judicar massa severament aquest meu llunyà exercici, que aparegué acompanyat d'unes generoses paraules de Carles Soldevila, recordades sempre per mi amb un profund agraïment, i de l'aprovació encoratjadora d'uns quants vells amics, l'estima dels quals m'ha estat tothora molt important.

B., març i octubre de 1951.

PARAULES SOBRE LA MEVA POESIA

INTRODUCCIÓ A "OBRA LIRICA"

S'apleguen en aquest volum els tres llibres de poesia lírica, més o menys autèntica, que porto escrits fins avui: "Cementiri de Sinera", "Les Hores" i "Mrs. Death". Són tres llibres que es relacionen i es complementen entre ells, integrant una essencial unitat.

"Cementiri de Sinera" ja és conegut, en la seva totalitat, del públic. Constitueix una mena d'accés a les altres dues obres, un primer pas per a poder entendre el que en aquelles he volgut dir.

El llibre "Les Hores", començat fa més de disset anys, ha passat per moltes modificacions i podes fins a arribar a aquesta versió, que vull considerar definitiva. Alguns dels seus poemes han estat ja publicats a diversos indrets, sota la meva cura i en llur forma d'ara. Altres, publicats també, sense el meu coneixement, per boníssims amics (la gentilesa dels quals jo no agrairé mai prou), han sofert canvis de tota mena, no essent ja possible la simple supressió, segons el meu criteri i tal com hauria estat el meu desig. En tot

cas, demano que, a les problemàtiques edicions futures de la meva obra, es tingui sempre en compte aquest advertiment.

Quant a "Mrs. Death", és un llibre complex, potser difícil, insistint en la meditació de la mort, que és també el tema dels altres dos. Els primers poemes, de segur més dramàtics i satírics que lírics, a l'entorn d'una Humanitat condemnada, són continuats per altres que, a través de l'esforç i del sofriment, preparen un to últim de serenitat i de possible justificació.

Jo no podria comentar ara aquests meus exercicis. Si ells s'ho valen, espero que algú ho faci, una hora o una altra, adequadament.

B., 19-X-1951.

PROEMI A "EL CAMINANT I EL MUR"

És norma d'aquesta col·lecció que unes paraules proemials acompanyin els llibres que la integren. Ara em toca d'observar també aquest costum, en presentar al públic la meva darrera obra.

Sento, però, que aquest no és el moment de parlar-ne. Que el llibre està dividit en tres parts, que conté quaranta-quatre poemes, que el seu tema és (com als anteriors) la meditació de la mort, el lector ho veurà de seguida, tan sols en fullejar-lo. Que no n'estic del tot descontent, em sembla que és clar, perquè, si no fos així, no el publicaria. Fins a quin punt m'he pogut equivocar, espero que els crítics tindran l'amabilitat d'explicar-m'ho. I potser no és prou indecent que digui que em plauria que el llibre agradés.

No pas a tothom, tanmateix, perquè això sí que, a més d'impossible, suposaria, em penso, de part meva, haver-me decantat cap a la indecència ingènua. Però si algun amic creu que no li he fet perdre massa el seu temps, en llegir-lo, ja em sentiré compensat de la feina d'haver-lo escrit.

B., novembre de 1953.

PRÒLEG A "FINAL DEL LABERINT"

Aquest llibre, "Final del laberint", comença on acaba "El caminant i el mur". La pietat i el càntic són per al presoner (Minotaure-Teseu) l'única sortida del laberint, i el cant dreça l'alliberat, a través del temps i dels quatre elements, al darrer repòs en la silenciosa unitat, en el pur no-res, on es resolen en identitat tots els contraris. Això dit ara en poques paraules, perquè espero que podré explicar-ho més endavant, quan reuneixi en un altre volum dels "Anys d'aprenentatge", a la "Biblioteca Selecta", els poemes que he escrit fins avui sobre el tema que sempre m'ha preocupat.

Precedeixen el llibre uns mots del mestre Eckehart i del Cusà, que voldria que servissin de fonament i d'autoritat a aquesta petita meditació. Deixo aquestes citacions sense traduir, perquè és evident per al meu respecte que els meus possibles lectors no ho necessitaran. Quant als dotze poemes que integren la tercera part del meu llibre "Les Hores", es publiquen complementant el recull de què parlo, encara que cal llegir-los (i desitjo que algun dia es pugui fer còmodament així) a continuació dels poemes ja editats de l'esmentada obra.

B., 3-V-1955.

PREFACI A «PRIMERA HISTÒRIA D'ESTHER»

Maria Castelló, germana gran de la meva mare i padrina meva, era una dona grossa, d'escassa alçària, nerviosa, enèrgica, fidel a una tradició honesta de cuina casolana. Sortia poc, "perquè els peus li felen sempre molt de mal", i visqué i morí a la nostra vila de Sinera, sense haver quasi rondat per l'incomprensible món exterior. Posseïa, no cal dubtar-ne, una cultura limitada, però perfecta, que fonamentava en coneixements antiquíssims d'arrel neolítica, en l'espírit mil·lenari del nostre poble, en una austera representació catòlica de la Divinitat. El seu univers, una mica eixut, era coherent i estable, i l'educació que li donaren li permeté de suportar amb serenor la seva tràgica malaltia i la seva mort, mentre agonitzava, als camps del país, l'última guerra civil, del trastorn de la qual fou, em penso, una de tantes víctimes. Consumida per un càncer, destí d'alguns de la seva família, mai, com en el seu cas, aquesta paraula no suscitarà millor a l'ànim la idea de destrucció lenta

i absoluta. Perduraren només, fins al darrer instant, els seus ulls, negres, bellíssims, i la voluntat d'aguantar sense queixa el seu dolor. Es resistí a ser ajudada, no tolerà de ser compadida. Quan hagué d'allitar-se, la vigília de l'acabament, volgué fer-ho pel seu propi esforç. Pujá uns quaranta esglaons, des d'una planta baixa a un estatge superior, on tenia el seu dormitori, trigant tres hores llargues, amb esglai de les monges que procuraren d'acompanyar-la. Ella, però, aconseguí arribar i despullar-se, sense confessió de feblesa. Aquest acte, potser no massa intel·ligent, revela amb prou vigor la seva fisonomia moral. I jo no parlo, d'altra banda, de Mme Curie, sinó de la meva tia, una conca patrícia de Sinera, que m'estimava molt.

La netedat, la informació i la lectura apassionaven aquesta dona íntegra. La seva casa, un mirall, era plena de roba olorosa, porcellanes fines, mobles polits. La meva padrina portava al dia la seva crònica, veraç, pintoresca, equidistant —ho garanteixo— de la innocència i de la simple murmuració. Ella a penes sortia, però es llevava a l'alba i sabia les deus més profundes dels esdeveniments. Servida per una puntual memòria, dominava l'art, tan sinerenc, de vivificar el que contava. El seu do era respectat fins pel meu pare, hereu directe de generacions de conversadors. En escoltar-los, a ells i a molts altres mestres, que se n'han anat o se'n van a poc a poc cap a l'oblit i l'ombra, he agraït el privilegi d'haver pogut endevinar quines coses magnífiques foren la nostra mar i la petita història de les ciutats de la seva riba, única pàtria que tots hem entès. D'aquí endavant, no ens queda, sembla, sinó perdre'ns, dalt d'un atrotinat i malenconiós gussi, en l'aiguabarreig d'aquells que anomenem "organismes de civilització superior".

El tercer entreteniment de la meva tia era, ja ho he dit, la lectura. No va atènyer, és cert, el temps de les edicions exquisides de boudoir i mostrà sempre indiferència per la presentació de les obres, però llegí tot paper imprès que caigué al seu abast. Llegia per pura delectança, sense propòsits de lluïment, i temo que percaçaríem en va als nostres conegudíssims manuals molts dels títols que més la divertiren. A les tardes d'estiu, es tancava a la seva cambra i llegia, invulnerable a la calda, asseguda en una cadira ranca. Les orenetes xisclaven fora, les hores passaven. Ella romania en solitud, abstreta, contemplada pels personatges immòbils de la llegenda d'Esther.

Perquè hi havia, penjada a les parets, una col·lecció admirable de gravats francesos, heretada dels besavis, on es narrava sencera l'anècdota oriental: el banquet del rei, l'allunyament de Vasthi, la boda d'Esther, la conspiració dels dos eunucs, l'exaltació d'Aman, el decret contra els jueus, la visita intercessora de la reina, la basca deuterocanònica, el passeig espectacular de Mardoqueu, el convit estratègic, la confusió del refiat ministre, el triomf momentani d'Israel. Totes les escenes m'agradaven, sobretot la del desmai: veig encara la barba arrissada del rei, les carns mòrbides de l'heroïna, la mirada guerxa del favorit, la còrpora del subtil cosí, la dansa deliciosa de les figures del fons. La meva tia, permetent-me —magna concessió— d'interrompre-la en la seva lectura, fou la primera a explicar-me la significança de l'immortal apòleg. I hi posà un entusiasme ostensible, nascut a qui sap quines pregoneses de l'obscura sang.

Ara que presento al públic aquests nous titelles, he volgut recordar aquí alguns dels remots camins pels

quals els ninots vingueren a senyorejar-me amb la seva gesticulació. Sols afegiré que dedico aquest petit treball al meu amic Francesc Josep Mayans, de la generació literària següent a la meva, que ha apostat, amb risc evident, per l'encert d'algun cantàbil de la reina Esther.

B., febrer de 1948.

PROEMI A «ANTÍGONA»

Quan els meus personatges començaren a parlar, una nit de març, fa més de vuit anys, amb la correcció que els seus noms grecs els imposaven, no havia arribat encara a la nostra província —i no recordo si ni tan sols havia estat escrita— la famosa "Antígona" d'Anouilh. Vaig llegir la meua obra, tot seguit d'enllestida, a uns quants amics, entre ells el meu pare, que ja és mort, en Palau Fabre, que ara és a París, en Josep Cruset, que també és fora, pels camps d'Andalusia, i l'estimat Enric Bagué, que no s'ha mogut d'aquí. Després, la vaig haver de tancar en un calaix —perquè tots hem après que és el lloc on aquestes coses poden madurar millor—, enmig d'altres captius, un bon tros més bàrbars, a la insignificança dels quals no escauria la purificació d'un baptisme hel·lènic. Ara que m'assabenten papers i revistes d'un nobilíssim nou entusiasme per les llengües mortes, miro de treure a la llum el meu exercici, sempre de justificació difícil, com altres d'anàlegs, després de Sòfocles, i potser del tot importú, després d'Anouilh. Però es comprensible que intenti airejar el meu calaix, escolat un temps tan

generós de quarantena, i que els pàl·lids personatges surtin a prendre una mica el sol.

El possible lector advertirà de seguida que ells i jo estimem Tebes, la font Dirce, el riu Ismenos, el cel blau. Sí, estimem Tebes, tal com és, amb Etèocles i Polinices, i la memòria dels altius dinastes, i la discòrdia perdurable dels apassionats de l'un i de l'altre príncep. Estimem la ciutat dels beocis i volem que sigui eterna, a desgrat dels pressentiments de Tirèsias, el qual mou, pesarós, el cap i ens prediu que serà destruïda. Però ell és cec i, encara que expert en el crit i el presagi dels ocells, ignora la claror de les estrelles. Prou comprenem, tan bé com l'endeví, que cal sepultar i perdonar, que cal procurar complir la llei moral, entre els cadmeus tan escarnida. La llei moral, aquesta flameta, dèbil, vacil·lant, tanmateix inapagable. Mai no parariem de mostrar el sacrifici de la princesa, la lliçó del seu alt exemple. Però, criminosa com és, estulta, turbulenta i rica de males riqueses, que Tebes no sigui, en càstig, destruïda. Perquè hi ha la font, el cel, el riu de tots, i pobres beocis que no en tenen gens la culpa.

Jo sóc d'una vella i cansada raça que ha peregrinat i ha escoltat. Alguns de la meva sang saben, antics senyors captaires, com és bo de reposar i acollir-se a l'ombra dels pòrtics de Tebes. Estrangers! Després del desert i de la set, una mà t'allarga una conquilla plena de l'aigua de la ciutat. I, en beure, no preguntes si has d'agrair el benefici al seguidor d'Etèocles o al partidari del Promotor de baralles. Només desitges quedar-te i esborrar amb somnis la fatiga del camí.

I et plau, encara, quan et desvetlles, de conversar, d'hora baixa, amb Ismene, l'adolorada Eurídice i aquelles dues nodrisses, rivals de Iocasta en l'amor

d'Edip, si t'avens a atorgar crèdit a una erudició mor-
daç. S'atansarà Creont, amb els seus consellers, i
proferirà de tard en tard una sentència justa. Acon-
seguida la corona amb tants esforços, amb tants con-
sells perversos, et trobes a la fi, desenganyat Creont,
afanyant-te a fer, des del setial màgic, un bé ja inútil.
La teva llei condemna la princesa, mata el teu fill
Hèmon, enfonsarà —ho diu Tirèsias— Tebes. I tu no
anheles ara sinó el que és convenient als súbdits, ets
ben intencionat, voldries la pau i l'oblit dels odis.
Tot, tot, excepte consentir a enterrar Polinices —es-
cèptic com ets, sense cap amor per la glòria d'Etèo-
cles—, simplement perquè et contemples hereu pre-
soner del teu consell i presideixes una perillosíssima
veritat oficial.

Murs del palau dels Labdàcides, boires de la cai-
guda de la tarda. Antigona ha marxat al suplici, se-
guida d'Eumolp, el geperut que potser coneix i prac-
tica ritus misteriosos del meu poble. Els dits de la
princesa eren massa delicats per a la pols, tan aspra,
i és versemblant de creure que algú la va ajudar en
la seva pietat. Ens ho contaren Apollodor i Pausània,
ho sentirem en rondar pels carrers i la plaça de
Tebes? En tot cas, partiren junts, al seu destí, l'es-
clau i la dama. I la tristesa avança, amb la tenebra,
cases i palau endins, mentre nosaltres, temorosos dels
vaticinis de Tirèsias, dels triomfadors passos de la
fosca, preguem al déu secret del nostre culte, abans de
dormir-nos de nou i qui sap si per sempre, per la vida
i la grandesa de la ciutat.

B., 23-IV-1947.

NOTA BIBLIOGRÀFICA

NOTA BIBLIOGRÀFICA

Els treballs de Salvador Espriu, aplegats al present volum, aparegueren per primera vegada, en forma d'articles, notes i pròlegs, als indrets que indiquem seguidament:

I. *Evocació de Rosselló-Pòrcel*, dins B. Rosselló-Pòrcel, *Obra lírica* (Palma de Mallorca, RODA, 1949). — *Alguns records del meu amic Rosselló-Pòrcel*, a «Aplec», núm. 1 (abril, 1952). — *Nota a l'obra de Joan Vinyoli*, a «Ariel. Revista de les arts», núm. 22 (febrer, 1951). — *Pròleg a «El Príncep»*, de Joan Teixidor, dins aquest llibre de poemes (Barcelona, 1954; «Ossa Menor», núm. 18). — *A propòsit de «Presència i record»*, de Rosa Leveroni, dins aquest recull de poesia (Barcelona, 1952; «Ossa Menor», núm. 11). — *«El circ»*, de David Sanahuja, pròleg a l'obra que s'esmenta (Barcelona, 1948). — *Notes a la poesia de Josep Romeu («El Mal Caçador» i «Terra»)*, dins Josep Romeu, *Obra poètica* (Barcelona, 1951; «Biblioteca Selecta», núm. 89).

II. *La poesia de Clementina Arderiu*, a Clementina Arderiu, *Poesies completes* (Barcelona, 1952; «Biblioteca Selecta», núm. 116). — *Pròleg a «Cant espiritual»*, de Blai Bonet, dins aquest llibre de poemes (Barcelona, 1953; «Ossa Menor», número 14). — *El temps, Josep Pla i el seu llibre «Les hores»* és un parlament a la «Casa del Libro», de Barcelona, fet el 17 d'abril de 1953; reproduït a «Raixa. Miscel·lània de literatura catalana» (Mallorca, 1953). — *«Mort de Dama»*, de Llorenç Villalonga («Dhey»), pròleg a la novel·la esmentada (Bar-

celona, 1954; «Biblioteca Selecta», núm. 144). — *Sobre «La novel·la de Palmira», de «Dhey»,* prefaci a aquesta obra (Palma de Mallorca, 1952; Biblioteca «Les Illes d'Or», núm. 49). — *Nota a «Després», de Maurici Serrahima,* pròleg a la novel·la indicada (Barcelona, Aymà, 1951). — *«Abans de l'alba», de Lluís Ferran de Pol,* pròleg a la narració al·ludida (Barcelona, 1954; «Biblioteca Selecta», núm. 160). — *Prefaci a «Contra la nit d'Oboixangó», de Jordi Sarsanedas,* dins aquest llibre (Barcelona, 1953). — *A l'entorn de «Mites», de Jordi Sarsanedas,* pròleg al llibre de narracions indicat (Barcelona, 1954; «Biblioteca Selecta», núm. 142). — *«Els homes-peixos», d'Antoni Ribera,* prefaci al llibre al·ludit (Barcelona, 1954; «Biblioteca Selecta», núm. 153).

III. *Autopresentació,* dins *Vuit poetes* (Barcelona, 1952; «Óssa Menor», núm. 13). — *Proemi a «Miratge a Cítèrea»,* dins aquesta obra (Barcelona, 1935). — *A propòsit d'«Anys d'aprenentatge»,* pròleg i nota final d'aquest recull (Barcelona, 1952; «Biblioteca Selecta», núm. 96). — *Paraules sobre la meua poesia* reproduïxen les notes proemials de l'autor a *Obra lírica* (Barcelona, 1952; «Óssa Menor», núm. 9), *El caminant i el mur* (Barcelona, 1954; «Óssa Menor», núm. 22) i *Final del laberint* (Barcelona, «Atzavara», 1955). — *Prefaci a «Primera història d'Esther»,* dins aquesta «improvisació per a titelles» (Barcelona, 1948; «Col·lecció literària Aymà», núm. 4). — *Proemi a «Antígona»* aparegué com a article a «Raixa. Miscel·lània de literatura catalana» (Mallorca, 1953) i després com a pròleg a l'obra esmentada (Palma de Mallorca, 1955; «Biblioteca Raixa», núm. 5).

PHILADELPHIA FOR SINGLES	11
THE NEW YORK TIMES	12
— THE NEW YORK TIMES	13
— THE NEW YORK TIMES	14
— THE NEW YORK TIMES	15
— THE NEW YORK TIMES	16
— THE NEW YORK TIMES	17
— THE NEW YORK TIMES	18
— THE NEW YORK TIMES	19
— THE NEW YORK TIMES	20
— THE NEW YORK TIMES	21
— THE NEW YORK TIMES	22
— THE NEW YORK TIMES	23
— THE NEW YORK TIMES	24
— THE NEW YORK TIMES	25
— THE NEW YORK TIMES	26
— THE NEW YORK TIMES	27
— THE NEW YORK TIMES	28
— THE NEW YORK TIMES	29
— THE NEW YORK TIMES	30
— THE NEW YORK TIMES	31
— THE NEW YORK TIMES	32
— THE NEW YORK TIMES	33
— THE NEW YORK TIMES	34
— THE NEW YORK TIMES	35
— THE NEW YORK TIMES	36
— THE NEW YORK TIMES	37
— THE NEW YORK TIMES	38
— THE NEW YORK TIMES	39
— THE NEW YORK TIMES	40
— THE NEW YORK TIMES	41
— THE NEW YORK TIMES	42
— THE NEW YORK TIMES	43
— THE NEW YORK TIMES	44
— THE NEW YORK TIMES	45
— THE NEW YORK TIMES	46
— THE NEW YORK TIMES	47
— THE NEW YORK TIMES	48
— THE NEW YORK TIMES	49
— THE NEW YORK TIMES	50
— THE NEW YORK TIMES	51
— THE NEW YORK TIMES	52
— THE NEW YORK TIMES	53
— THE NEW YORK TIMES	54
— THE NEW YORK TIMES	55
— THE NEW YORK TIMES	56
— THE NEW YORK TIMES	57
— THE NEW YORK TIMES	58
— THE NEW YORK TIMES	59
— THE NEW YORK TIMES	60
— THE NEW YORK TIMES	61
— THE NEW YORK TIMES	62
— THE NEW YORK TIMES	63
— THE NEW YORK TIMES	64
— THE NEW YORK TIMES	65
— THE NEW YORK TIMES	66
— THE NEW YORK TIMES	67
— THE NEW YORK TIMES	68
— THE NEW YORK TIMES	69
— THE NEW YORK TIMES	70
— THE NEW YORK TIMES	71
— THE NEW YORK TIMES	72
— THE NEW YORK TIMES	73
— THE NEW YORK TIMES	74
— THE NEW YORK TIMES	75
— THE NEW YORK TIMES	76
— THE NEW YORK TIMES	77
— THE NEW YORK TIMES	78
— THE NEW YORK TIMES	79
— THE NEW YORK TIMES	80
— THE NEW YORK TIMES	81
— THE NEW YORK TIMES	82
— THE NEW YORK TIMES	83
— THE NEW YORK TIMES	84
— THE NEW YORK TIMES	85
— THE NEW YORK TIMES	86
— THE NEW YORK TIMES	87
— THE NEW YORK TIMES	88
— THE NEW YORK TIMES	89
— THE NEW YORK TIMES	90
— THE NEW YORK TIMES	91
— THE NEW YORK TIMES	92
— THE NEW YORK TIMES	93
— THE NEW YORK TIMES	94
— THE NEW YORK TIMES	95
— THE NEW YORK TIMES	96
— THE NEW YORK TIMES	97
— THE NEW YORK TIMES	98
— THE NEW YORK TIMES	99
— THE NEW YORK TIMES	100

INDEX

PRÒLEG, per <i>Gonçal Lloveras</i>	11
NOTA DE L'AUTOR	15
I. — SOBRE ROSSELLÓ-PÒRCEL I ALTRES	
POETES DEL MEU TEMPS	17
EVOCACIÓ DE ROSSELLÓ-PÒRCEL	19
ALGUNS RECORDS DEL MEU AMIC ROSSELLÓ	22
NOTA A L'OBRA DE JOAN VINYOLI	29
PRÒLEG A «EL PRÍncep», DE JOAN TEIXIDOR	33
A PROPÒSIT DE «PRESÈNCIA I REDORD», DE ROSA LEVERONI	37
«EL CIRC», DE DAVID SANAHUJA	41
NOTES A LA POESIA DE JOSEP ROMEU	44
II. — PETIT CALAIX DE SASTRE	49
LA POESIA DE CLEMENTINA ARDERIU	51
PRÒLEG A «CANT ESPIRITUAL», DE BLAI BONET	55
EL TEMPS, JOSEP PLA I EL SEU LLIBRE «LES HORES»	59
«MORT DE DAMA», DE LLORENÇ VILLALONGA	74
SOBRE «LA NOVEL·LA DE PALMIRA», DE «DHEY»	83
NOTA A «DESPRÉS», DE MAURICI SERRAHIMA	88
«ABANS DE L'ALBA», DE LLUÍS FERRAN DE POL	91
PREFACI A «CONTRA LA NIT D'OBOIXANGÓ», DE JORDI SARSANEDAS	94
A L'ENTORN DE «MITES», DE JORDI SARSANEDAS	97
SOBRE «VERDAGUER, AMB LA LIRA I EL CALZE», DE JOSEP MIRACLE	104

PER A UN CATÀLEG DE FRANCESC ESPRIU	108
PRÒLEG A «ELS HOMES-PEIXOS», D'ANTONI RIBERA	109
III. — EL LECTOR HI POSARÀ NOM	115
AUTOPRESENTACIÓ	117
PROEMI A «MIRATGE A CITEREA»	119
A PROPÒSIT D'«ANYS D'APRENENTATGE»	123
PARAULES SOBRE LA MEVA POESIA	126
PREFACI A «PRIMERA HISTÒRIA D'ESTHER»	129
PROEMI A «ANTÍGONA»	133
NOTA BIBLIOGRÀFICA	139
INDEX	143

"EVOCACIÓ DE ROSSELLÓ-PÒRCEL I ALTRES NOTES",
RECUILL D'ASSAIGS I COMENTARIS CRÍTICS
DE SALVADOR ESPRIU,
S'ACABÀ D'IMPRIMIR
ALS OBRADORS DE "FRONTIS, S. L.",
EL DIA 30 DE MARÇ
DE 1957

SALVADOR ESPRIU

(Santa Coloma de Farners, 1913)

És una de les personalitats literàries més riques, complexes i discutides del nostre moment. Però també amb més incondicionals i segures devocions dins un sector exigent d'autenticitat humana en tota creació artística. L'horror a l'engany i a la fal·làcia, la fidelitat a l'home que és i als qui estima i la digníssima concepció del seu menester literari, els realitza Salvador Espriu en poemes, novel·les, narracions, obres dramàtiques, notes i comentaris cenyits, d'una extrema vigilància, d'una impecable i senyoriuola seguretat expressiva. Res no és sobrer ni deixat a l'atzar en l'acurat, en el sobri i sòlid edifici del conjunt de la seva producció. La Inicià en prosa, adolescent encara, amb el **Dr. Rip** (1931) i la continuà amb **Lala** (1932), **Aspectes** (1934), **Miratge a Citera** (1935), **Ariadna al laberint grotesc** (1935), **Letícia, Fedra** ("nouvelle") i **Petites proses blanques** (les tres darreres, publicades en 1937). **Lala**, **Aspectes** i **Miratge a Citera**, junt amb les quatre impressions poemàtiques titulades **La pluja**, faren aplegades després dins **Anys d'aprenentatge** (1952). Aquest guinyol de la vana comèdia humana i, al mateix temps, aquesta galeria d'evocacions diverses, s'enriquiren amb **Primera història d'Esther** (1948), **Fedra** (teatre) i **Antígona** (les dues darreres, publicades el 1955), que constitueixen breus però intenses realitzacions dramàtiques; es complementaren amb la projecció poètica dels ninots grotescos de les **Cançons d'Ariadna** (1949); i sobretot, es completaren amb la serena, dolorosa i profunda objectivació lírica del seu món, en el qual se'ns imposen el tema de la mort i la recerca anguixosa d'una difícil salvació, expressats en poemes d'una gran economia estilística i de profunda càrrega humana: és el cicle que componen els reculls de **Cementiri de Sinera** (1946), **Les hores** (1951), **Mrs. Death** (1952), **El caminant i el mur** (1955) i **Final del laberint** (1955).

Ara "Signe" ofereix als seus lectors el present llibre, en el qual són aplegats els comentaris i notes que Salvador Espriu ha escrit a propòsit d'autors i llibres diversos i sobre ell mateix i la seva obra. La manera personal de captació i desplegament, la fidelitat de sempre a unes mateixes essències, l'agudesa, la bondat i la ironia confereixen unitat al llibre i ens l'incorporen a l'obra vasta i complexa d'aquest autor, com un molt valuós complement necessari a un perfil més segur de la seva personalitat d'home i d'escriptor.

BIBLIOTECA DE C

100126752

JOAQUIM HORTA
EDITOR

